

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ADANA ALPARSLAN TÜRKER BİLİM VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ**

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KENT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI**

**6 ŞUBAT DEPREMİ SONRASI TOPLUMSAL DENEYİMLER VE
KIRILGANLIK: OSMANİYE ÖRNEĞİ**

**ZÜHAL TANGÜNER
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ADANA ALPARSLAN TÜRKER BİLİM VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ**

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KENT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI**

**6 ŞUBAT DEPREMİ SONRASI TOPLUMSAL DENEYİMLER VE
KIRILGANLIK: OSMANİYE ÖRNEĞİ**

**ZÜHAL TANGÜNER
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
DOÇ. DR. LEVENT DUMAN**

ADANA, 2024

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın hazırladığım bu tez çalışmasında;

Bu tezin özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışa uygun olarak elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, tez kapsamında bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde bu çalışmaya özgün olmayan tüm veri ve bilgiler için bilimsel etik ve gelenek çerçevesinde kaynak gösterdiğimi; bu kaynakları da kaynakçada belirttiğimi beyan ederim. Çalışmam ile ilgili yaptığım beyana aykırı bir durum saptanması halinde tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

13/11/2024

[İmza]

Zühal TANGÜNER

ÖZET

6 ŞUBAT DEPREMİ SONRASI TOPLUMSAL DENEYİMLER VE KIRILGANLIK: OSMANİYE ÖRNEĞİ

Zühal TANGÜNER

Yüksek Lisans, Kent Çalışmaları Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Levent DUMAN

Kasım 2024, 72 sayfa

Bu çalışma, Türkiye yüzyılının en büyük felaketi olan 6 Şubat depreminin Osmaniye’de yaşayan vatandaşlar üzerindeki etkilerini ve bu etkiler sonucunda depremzedelerin hayatlarını nasıl sürdürdüklerine dair yarı yapılandırılmış görüşmeleri içermektedir. Araştırma, meydana gelen doğal afetlerin özellikle zelzelelerin geride bıraktığı maddi ve manevi tahribatların onarılması, bundan sonra ortaya çıkabilme ihtimali olan afetlere gerçek hayattan örnekler sunarak gerekli önlemlerin alınmasını amaçlamaktadır.

Türkiye, bulunduğu konum nedeniyle sürekli afetlere maruz kalan bir ülkedir. Depremler bu afetler arasında en çok meydana gelen felaket türüdür. 1900’ lü yıllardan bu yana orta ve yüksek şiddetli birçok zelzele ortaya çıkmıştır. Bu depremlerden en şiddetlisi şüphesiz 6 Şubat 2023 depremidir. Toplumsal hayatı neredeyse durma noktasına getiren bu deprem canlıların hayatında sosyal, ekonomik ve fiziksel anlamda yıkıma yol açmıştır. Kısa süre aralığında, yüksek şiddette ve uzun süren depremler sonrası ortaya çıkan tahribatın iyileştirilmesi her afet sonrası olduğu gibi kolay olmayacaktır. Veriler, bu felaketten her yaş grubunun farklı yönlerden etkilendiğini açığa çıkarmıştır. Özellikle küçük yaşta çocukların psikolojisinde derin etkiler bırakan bu deprem, üzerinden ne kadar zaman geçse de hafızalardan silinemeyecektir.

Literatürde kırılğan grup olarak nitelendirilen(kadınlar ve engelli bireyler gibi) ve hâlihazırda savunmasız durumda olan bireylerin kırılğanlığı afetler sonrası daha görünür hale gelmektedir.

Afetlere hazırlık aşamasında üretilen politikaların her kesime hitap edebilmesi oldukça önemlidir. Gerekli planlamaların yapılması ve hayata geçirilebilmesi sonrası afetlere karşı dirençli toplumların oluşabilmesine olanak sağlamaktadır.

Neticede “küçük kıyamet” olarak nitelendirilen bu felaket doğanın, insanların, hayvanların ve hatta bitkilerin günlük hayat rutinlerini zedelemiştir. Araştırmanın sonuçları, meydana gelen ve daha sonrasında meydana gelme ihtimali olan afetlere gerekli tedbir ve önlemlerin alınması, ilgili kurumların üzerine düşen görevi yerine getirmesini hedefleyen kanunların hayata geçirilmesini teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: afet, afet yönetimi, 6 Şubat depremi, kırılganlık, sosyal farkındalık.

ABSTRACT

6 ŞUBAT DEPREMİ SONRASI TOPLUMSAL DENEYİMLER VE KIRILGANLIK: OSMANİYE ÖRNEĞİ

Zühal TANGÜNER

M.Sc., Department of Department

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Levent DUMAN

November 2024, 72 pages

This study includes semi-structured interviews about the effects of the February 6 earthquake, the worst disaster of the Turkish century, on the citizens living in Osmaniye and how the earthquake victims lived their lives as a result of these effects. The research aims to repair the material and spiritual damage caused by natural disasters, especially those left behind by disasters, and to take the necessary measures by providing real-life examples of disasters that are likely to occur after that.

Turkey is a country that is constantly exposed to disasters due to its location. Earthquakes are the most common type of disaster among these disasters. Decadal earthquakes are the most common type of disaster. since the 1900s, many diseases with moderate and high severity have appeared. The most severe of these earthquakes is undoubtedly the February 6, 2023 earthquake. This earthquake, which brought social life almost to a standstill, has led to social, economic and physical destruction in the lives of living things. Healing the damage caused after earthquakes of high intensity and long duration in a short period of time December will not be easy as it is after every disaster. The data have revealed that each age group has been affected by this disaster in different ways. This earthquake, which has a deep impact on the psychology of children, especially at a young age, will not be erased from their memories no matter how long it takes.

The vulnerability of individuals who are described as a fragile group in the literature(such as women and people with disabilities) and who are already vulnerable becomes more visible after disasters. It is very important that the policies produced during the disaster preparedness phase

can appeal to all segments. It enables the formation of disaster-resistant societies after the necessary planning can be made and implemented.

As a result, this disaster, which is described as a "small apocalypse", has damaged the daily life routines of nature, people, animals and even plants. The results of the research constitute the implementation of laws aimed at taking the necessary precautions and measures for disasters that have occurred and are likely to occur later, and for the relevant institutions to fulfill their duties.

Keywords: disaster, disaster management February 6 earthquake, vulnerability, social awareness.

TEŞEKKÜR

Danışmanlığımı üstlenen, tezin her aşamasında yardımlarını ve desteğini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Levent DUMAN 'a, tez komitemde yer alan ve değerli görüşleriyle tezimin şekillenmesinde yardımları dokunan değerli hocalarıma ve eski danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Şule Can SAYAR' a teşekkürü bir borç bilirim.

Her anımda yanımda olan, kazandığım başarılarımda katkıları bulunan hayatımın anlamı annem, canım babam ve biricik kardeşlerim iyi ki varsınız.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ONAY SAYFASI

Error! Bookmark not defined.

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANNAMESİ

i

ÖZET

ii

ABSTRACT

iv

TEŞEKKÜR

vi

İÇİNDEKİLER

vii

ŞEKİL LİSTESİ

ix

TABLO LİSTESİ

x

KISALTMALAR

xi

1. GİRİŞ

1

1.1. Yöntem

3

1.2. Araştırmanın Kapsamı, Sınırlılıkları ve Zorlukları

5

2. AFET NEDİR?

7

2.1. Afet Yönetimi ve Afet Riski

8

2.2. Afet Yönetimi ve Afet Risk Planlamaları

10

3. AFET VE KIRILGANLIK

14

4. DEPREM NEDİR?

20

4.1. Türkiye’de Meydana Gelen Büyük Depremler

22

4.2. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi

27

5. BULGULAR

29

5.1. Araştırma Modeli

29

5.2. Evren Ve Örneklem

29

5.3. Verilerin Toplanması

30

5.4. Görüşülen Katılımcıların Cinsiyet, Eğitim ve Yaş Düzeyi

30

5.5. Katılımcıların Meslekleri, Medeni Durumları ve Ev/İşyeri Hasar Durumları

31

5.6. Katılımcıların Toplumsal ve Ekonomik Durumu

33

5.7. Osmaniye İli Depremzedelerinden “6 Şubat 2023 Deprem Anı”

33

5.7.1. Deprem Sonrası Meydana Gelen Olaylar

36

5.7.2. Deprem Sonrası Ortaya Çıkan Tahribat ve Arama-Kurtarma Faaliyetleri

38

5.7.3. Deprem Sonrası Depremzedelerin Temel İhtiyaçlarının Giderilmesi

42

5.7.4. Katılımcıların Yeni Yaşam Alanları ve İş Yerleri

44

5.7.4.1. Konteyner Kentte Gündelik Yaşam	47
5.7.5. Deprem Sonrası Toplumsal Yaşam Dinamikleri	49
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	52
KAYNAKÇA	55

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1. 6 Şubat depremi, AA	2
Şekil 1.2. 132 kişinin yaşamını yitirdiği Metin Tamer Sitesi, AA	5
Şekil 2.1. Türkiye Doğal Afet Risk Haritası.....	11
Şekil 4.1. Deprem oluşumu	20
Şekil 4.2. Türkiye Deprem Bölgelerine Ait Derecelendirme.	21
Şekil 4.3. EM-DAT'ın Kriterlerine Göre 1900-2022 Yılları Arasında Türkiye'de Bölgelere Göre Ölüm Sayıları.....	23

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. Blaikie and Al, Afetlerde kırılganlık faktörleri,(1994).	9
Tablo 2.2. 1990 – 2017 Yılları Arasında Türkiye’de Meydana Gelen Önemli Afetle	12
Tablo 4.1. Cumhuriyet Tarihimize Meydana Gelen Büyük Depremler(Afet İşleri Genel Müdürlüğü)	23
Tablo 5.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	32

KISALTMALAR

AFAD	: Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AA	: Anadolu Ajansı
PAK	: Polis Arama Kurtarma
JAK	: Jandarma Arama Kurtarma
JÖAK	: Jandarma Özel Asayiş Komutanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
INFORM	: Risk Yönetim Endeksi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
KAFH	: Kuzey Anadolu Fay Hattı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
TR	: Türkiye
BM	: Birleşmiş Milletler
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri
TÜRGEV	: Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı
TÜGVA	: Türkiye Gençlik Vakfı
UNDP	: United Nations Development Programme
DDB	: Deprem Dairesi Başkanlığı
DASK	: Doğal Afet Sigortaları Kurumu

1. GİRİŞ

Afetler; doğal ve insani nedenlerle ortaya çıkan nerede, ne zaman ve ne şekilde meydana geleceği belli olmayan olaylardır. Türkiye'nin geçmişte başta deprem olmak üzere çok sayıda yıkıma maruz kaldığı ve günümüzde de bu tür afet riski altında olmaya devam ettiği bilinmektedir. 6 Şubat 2023 tarihinde 7.8 ve 7.5 büyüklüğünde 9 saat kadar kısa bir sürede iki şiddetli deprem meydana gelmiştir.

Afet Ve Acil Durum yönetimi(AFAD) Deprem Ve Risk Azaltma Genel Müdürü Orhan Tatar,6 Şubat ve daha sonrasında zuhur eden depremlerin Anadolu topraklarında son 2 bin yılda ortaya çıkan en büyük depremler olarak tarihe geçtiğini, etkilerinin Türkiye sınırlarının her karışında farklı derecelerde hissedildiğini ifade etmiştir. Ayrıca bilimsel açıdan depremin etkilerinin bir süre daha araştırılmaya devam edildiğini bahseden Tatar, analizler sonrası açığa çıkan bulguların gelecek nesillerin hayatına dokunmasını hedef aldıklarını belirtmiştir.Beraberinde birçok artçı depreme ve deniz taşkınlarına sebep olan bu felaketle toplumsal hayat durma noktasına gelmiştir. Öyle ki yeme-içme, barınma gibi en temel ihtiyaçlar giderilemez bir hâl almıştır.

Araştırmanın amacı, 6 Şubat depreminin geride bıraktığı yıkımın etkilerinin en aza indirgenmesi için sahadan alınan verilerle çözüm önerileri üretilebilmesini sağlayarak bundan sonra ortaya çıkabilecek felaketlerin tahribatının önüne geçebilmektir. Dünya üzerinde aktif fayların varlığı ve özelde Türkiye'nin Alp-Himalaya deprem kuşağı üzerinde yer alması nedeniyle tarihin ilk dönemlerinden beri bu felaketle alakalı araştırmalar yapılmaktadır. Bu çalışma, afetzedelerin 6 Şubat'ta yaşanan depremlerle baş etme stratejilerini incelemektedir.Türkiye'de heyelan, sel, çığ gibi felaketlerle sık sık karşılaşılabilen depremler(zelzele, tezelzül, hareket-i arz) yaşanan afetler arasında en yüksek paya sahiptir.

Ortaya çıkan zelzele mal ve can kaybı haricinde meydana geldiği toplumda sosyolojik, ekonomik, psikolojik yıkımlara sebep olmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi, alınan tedbirler, gerekli planlamaların yapılması, toplumsal bilincin yerleşmesi gibi konular doğal afetlerin sonucunda yaşanan tahribatın derecesini etkilemektedir. Bu çalışma ortaya çıkan tahribatların nedenine odaklanarak sorunu çözüme ulaştıran bir kılavuz olmayı hedefler niteliktedir.

Şekil 1.1. 6 Şubat depremi, AA

Merkezleri Kahramanmaraş(Pazarcık)-Elbistan olarak geçen depremlerde çok sayıda can ve mal kaybı ortaya çıkmıştır. Pazarcık depremi Türkiye dışında Irak, Ürdün, Kıbrıs, Mısır, Suriye, İsrail, Lübnan ve İran'ı da içeren büyük bir coğrafyayı etkisi altına almıştır. Bu çalışma, afetzedelerin 6 Şubat'ta yaşanan depremler sonucunda hayata tutunma çabalarını gözler önüne sererek ortaya çıkan veriler literatürle desteklenecektir. Araştırma, afetlerin her an her saniye ortaya çıkabileceğini ve meydana gelen felaketin engellenemeyecek bir olgu olduğunu, toplumda afetlerle yaşanabilir algısını aşılarmayı amaçlamaktadır.

“Yer kabuğu içindeki kırılmalardan dolayı ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları sarsmasına’ deprem’ denir” (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, AFAD, 2019).İnsan hayatını olumsuz yönde etkileyen bu felaket can ve mal kaybına neden olmaktadır. Gelişmiş veyahut gelişmekte olan ve sürekli afete maruz kalan bazı ülkelerde gerekli tedbirlerin maksimum düzeyde alınması, depreme dayanıklı binaların inşa edilmesi, afet tatbikatlarının yapılarak sosyal farkındalığın oluşturulması gibi sebeplerle depremin şiddetinin etkileri azaltılmaya çalışılmaktadır.

Lâkin yapılan araştırmalar neticesinde devletlerin afetler için aldığı önlemler istenilen düzeyde uygulamaya geçirilememiş, hâl böyle olunca da yaşanan felaketler sonucunda mal ve can kayıpları olmaya devam etmiştir. Bilhassa zelzele esnasında kaygı ve telaş duygularının alınan önlemlerin önüne geçmesi sebebiyle tahribatın azalma ihtimali minimum seviyelere inmiştir. Afet sonrası arama kurtarma çalışmalarında ilk 72 saat kritik bir önem arz etmektedir.

Önemli noktalar arasında depremin şiddetinin umulandan fazla olması, risk planları ile stratejik planların kâğıt üzerinde kalması, ekonomik yönden gerekli hazırlıkların bulunmaması, riskli bölgelerde kentsel dönüşümün gerçekleştirilememesi, iyi bir idare sunulamaması gibi nedenler sıralanabilmektedir.

6 Şubat 2023 'te meydana gelen deprem sonrasında nice insan saatler önce bir arada vakit geçirdiği ailelerini, dostlarını, komşularını, evlerini, arabalarını ve iş yerlerini saniyeler içerisinde kaybetmiştir. Yaşanan felaket sonrası haberleşme kanalları kullanılamaz hale gelmiş, bu nedenle bazı bölgelere yardım edilmekte geç kalınmıştır.

Türkiye'nin dört bir yanından ve dünyanın bazı ülkelerinden deprem bölgesine yardım ekipleri gelmiş ve enkaz altında kalan canlar kurtarılmaya çalışılmıştır. Temel ihtiyaçların giderilmesi için ise bölgeye yiyecek, su, giyecek, ilk yardım ekipmanları ve çadır daha sonrasında ise konteynerler gelmeye başlamıştır. Deprem bölgesinde PAK, JAK, AFAD, Sahil Güvenlik, JÖAK, GÜVEN, İtfaiye, Arama Kurtarma ve çeşitli STK'lardan oluşan yaklaşık 19 bin civarında enternasyonal ekip çalışmalarını sürdürmüştür.

Sivil Toplum Kuruluşları(STK), toplumsal konuları kendine gaye edinen ve hiçbir kuruma bağımlı olmayan, hükümet dışı, gönüllülük esaslı örgütlerdir. Gösterilen tüm çabalara rağmen merkez üssü Kahramanmaraş olan ve şiddetinin birçok ilde hissedildiği depremde tahmini 53 bin kişi hayatını kaybederken, 107 bin civarında insan ise yaralanmıştır. Bu araştırma, depreme maruz kalan insanların deprem esnasında ve sonrasında yaşadığı sorunları ele alarak bundan sonra meydana gelebilecek afetlere karşı gerekli planlamaların önceden yapılabilmesine ilişkin ilgili birimlere rehber olmayı hedeflemektedir.

1.1. Yöntem

Depremin sosyolojik bir olgu olması nedeniyle 6 Şubat 2023 depremini konu edinen bu çalışmada, niteliksel araştırma tekniği tercih edilmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, katılımcı ve araştırmacıya esneklik sağlamaktadır. Görüşme esnasında katılımcılara yöneltilen sorular örneklem grubun verdiği cevaplara göre çeşitlenip değişiklik göstermektedir.

Nitel araştırma tekniği kullanılarak 6 Şubat 2023 depremi öncesi, deprem sırası ve sonrasında Osmaniye’de yaşayan bireylerin toplumsal deneyimleri yansıtılarak literatüre katkı sağlanmak istenmiştir.

Araştırma, Osmaniye ili genelindeki bazı semtlerde yapılmıştır. Katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler, 6 Şubat 2023’ te Kahramanmaraş’ta meydana gelen depremin ve daha sonrasında ortaya çıkan artçı zelzelelerin Osmaniye ili depremzedeleri üzerindeki etkilerini yansıtmıştır.

Çalışmanın temel amacı ise; 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen ve Türkiye dışında başka ülkeleri de etkisi altına alan ‘asrın felaketinin’ Osmaniye’de yaşayan bireylerde nasıl bir kırılma yarattığı, depremzede erkek ve kadın vatandaşların deprem öncesi, deprem anı ve deprem sonrası toplumsal hayat deneyimlerini katılımcıların bakış açısıyla ortaya koyarak çıkarımlar yapmaktır.

Araştırmada, Osmaniye ilinin konu edinilme sebepleri; bölgeye ulaşılabilirliğin kolay olması ve mekânsal olarak Osmaniye’ye dair çalışmaların yetersiz oluşudur. Ayrıca yaşanan “küçük kıyamet ”in konuşmacıların hayatında nasıl değişimlere neden olduğu ortaya koyulmuştur. Bu değerlendirmeler sonrası bazı çıkarımlar yapılarak hâlâ çözülmeyen/çözülemeyen sorunları için yeni politikalar üzerinde çalışılıp problemlerin çözüme ulaşması hedeflenmiştir. Araştırmada derinlemesine görüşme tekniğinden faydalanılarak afetzedelerin depreme bakış açıları, duygu ve düşünceleri ortaya koyulmuştur.

Osmaniye ili özelinde yaşayan 25-65 yaş arasında, amaçlı örneklem çeşidiyle seçilen farklı yaş, iş, cinsiyet ve mevkide 8 kadın 7 erkek olmak üzere toplamda 15 kişiyle yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Kümbetoğlu(2019,s.47)’nin ifadesine göre niteliksel araştırma; insanların ve kültürlerin ayrıntılı, derinlemesine bir tanımını yapmak, insanların gerçekliğe yükledikleri anlamı, olayları, süreçleri, kavrayış ve anlayışlarını ortaya koymak için yapılan bir eylemdir.

Görüşme yapılabilecek bireylere ulaşmak için kartopu yönetiminden faydalanılmıştır. “Kartopu yöntemi; araştırma alanında kaynak kişilerden doğru diğer görüşülecek kişilere ulaşılması ve bir kartopu gibi, ilerledikçe yeni kişilere ulaşıldıkça örneklemin büyümesi ile oluşmasıdır” (Kümbetoğlu, 2019, s.80). Araştırma sorularının açık uçlu olmasına önem gösterilmiş, görüşmelerin kapsamı sorulara verilen cevaplara göre şekillenmiştir. Yarı yapılandırılmış

görüşmelerin soruları dikkatle ve özenle hazırlanmış, sorunun cevabı başka soruların ortaya çıkmasına neden olacağı için katılımcılara yöneltilirken suallerin yerinin değiştirilmesinin çalışmaya katkısı olacağı düşünülmüştür. Yapılan araştırmada katılımcı sayısının fazla olması hedeflenmiş olsa da depremi henüz atlatamayan bireyler en başta görüşmeye çekimser kalmışlardır. Derinlemesine görüşmeler gönüllülük esas alınarak yapılmıştır. Görüşme sırasında bireylerin rızası alınarak ses kaydı ve ufak notlar alınmıştır.

Örneklem grup seçimi yapılırken 18 yaş altı grubun daha kırılabilir ve hassas yapıda oldukları göz önüne alınarak görüşmelere dâhil edilmemişlerdir. Depremi hâlâ toplumsal, ekonomik, psikolojik, fiziksel ve çevresel etkileri yaşanırken, artçı depremler olmaya devam ederken, depremde bireylerin kaybettikleri yakınlarının acıları henüz taze iken araştırmamı bu konuda seçmek depremden etkilenen bir vatandaş olarak hiç de kolay olmamıştır. Katılımcılarla görüşme yaptığım esnada 6 Şubat 2023’ te yaşadığım anlar film şeridi gibi gözümün önünden geçmiştir.

1.2. Araştırmanın Kapsamı, Sınırlılıkları ve Zorlukları

Çalışmanın kapsamı, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük felaketi olarak geçen 6 Şubat depreminden etkilenen, Osmaniye ilinde yaşayan vatandaşları içermektedir. Ayrıca çalışma Osmaniye ili özelinde 6 Şubat’ta ve sonrasında yaşanan depremlerle baş etme stratejilerini incelemektedir. Görüşmelerden elde edilen sonuçlar araştırmanın verilerini oluşturmaktadır.

Deprem her ilde ve ilçede farklı ölçüde hissedilmiş olsa da sonrasında yaşanan toplumsal, ekonomik ve psikolojik yıkımlar benzer niteliktedir denilebilir. Araştırmanın zorlukları; birincil deprem bölgesinde yer alan Osmaniye, 6 Şubat depreminden etkilenen 11 ilden biridir. Meydana gelen deprem bölgede büyük hasar bırakmıştır.

Şekil 1.2. 132 kişinin yaşamını yitirdiği Metin Tamer Sitesi, AA

Çalışma, nitel araştırma tekniği kapsamında yarı yapılandırılmış görüşmeleri içermektedir. Depremi üzerinden bir yıl geçmiş olsa da o dakikalar insanların hafızasından silinmemiş, zihinlerde kötü birer anı olarak kalmıştır. Bu bağlamda depremden etkilenen bir birey olarak örneklem grubu belirlerken çok hassas hareket etmeme rağmen önce görüşmeyi kabul eden afetzedeler sonradan psikolojik olarak kendini iyi hissetmediğini söyleyerek vazgeçmişti. Ayrıca görüşme yaptığımız esnada ağlamaktan konuşmaya devam edemeyen katılımcılar olmuştur.

Her ne kadar görüşmeyi o anda sonlandırmak istesem de bir konuşmacı 'Bundan sonra daha fazla can yanmasın, gerekli tedbirler alınsın 'dedi. Çalışmanın bundan sonra yaşanacak afetlere karşı alınacak tedbirlere kılavuz olmasını amaçlamaktayım.

6 ŞUBAT 2023 04:17-YARIN SABAH NE GİYECEĞİM DİYE DÜŞÜNEREK UYUDUĞUMUZ O GECENİN SABAHİ, EN SEVDİKLERİMİZİ NASIL SANİYELER İÇİNDE KAYBEDEBİLECEĞİMİZ İHTİMALİNİ BEYİNLERİMİZE KAZIDI...

2. AFET NEDİR?

AFAD, insani kaynaklı afetleri; taşımacılık kazaları, endüstriyel kazalar, aşırı kalabalıktan meydana gelen kazalar, göçmenler ve yerlerinden edilenler vb. nükleer, biyolojik, kimyasal kazalar olarak beş gruba ayırırken doğal afetleri ise yavaş(kuraklık, kıtlık) ve ani gelişen(hortum, çığ) doğal afetler olarak ikiye ayırmıştır.

Her ne kadar ortaya çıkma nedenleri farklı olsa da meydana geldikten sonra geride bıraktıkları tahribat açısından birbirlerine çok benzemekle birlikte doğal afetler diğer afet çeşitlerine göre daha ciddi yıkımlara neden olabilmektedir. Bu yıkımlar maddi kayıplar haricinde afeti yaşayan insanların psikolojilerinde de olumsuz etki bırakmaktadır.

“Afet kavramı; doğal, insan kökenli veya teknolojik kaynaklı bir olayın, insanların normal faaliyetlerini ve hayatın doğal akışını kesintiye uğratmak veya durdurmak suretiyle etkilemesi şeklinde tanımlanabilir” (Ergünay, 1996, s. 263).Meydana gelen bir afet bir başka afete sebebiyet verebilmektedir. Hal böyle olunca yalnızca meydana gelen felaketin değil, sonrasında gelişen olayların da incelenmesi gerekmektedir. “Afetlerin büyüklüğü yol açtığı can, mal ve ekonomik kayıplara göre belirlenmektedir, bu bağlamda afetler yaşanan olayın kendisinden çok sebep olduğu sonuçları ifade etmektedir (Atlı, 2006, s. 1). Son yıllarda, afetlerin görülme sıklığı, şiddeti ve süresi tüm dünyada artmıştır (Thurston ve ark. 2021, s. 1; Mendis ve ark. 2023, s. 1).

Geçen son 20 yıl temel alındığında 7000 ‘ in üzerinde doğal afetin meydana geldiği görülmüştür. Nüfusun her gün artması afetten etkilenen bireylerin sayısını da arttırmaktadır. “İklim değişikliği, çevresel bozulma, nüfus artışı, artan kentleşme, riskli teknolojiler ve giderek daha da artan sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin tümü afet olaylarındaki ciddi artışa katkıda bulunmaktadır” (Peek, 2008, s. 2).

Nitekim 2008-2017 yılları arasında kaydedilen tüm afetlerin %84’ ü iklim kaynaklı olup (Thurston ve ark., 2021, s. 1), 2050 yılına gelindiğinde, küresel ısınma ve iklim değişikliğinin olağanüstü hava olayları ve afetlerin sıklığını artırmasına bağlı olarak doğal afetlerin yıllık küresel maliyetinin 300 milyar ABD dolarının üzerinde olabileceği tahmin edilmektedir (Ray-Bennett, 2018, s. 27).

Ortaya çıkan afetin afet olarak nitelendirilebilmesi için hayatı sekteye uğratan bir konumda olması gerekmektedir. Türkiye yıllardır birçok doğal afete maruz kalmıştır. Aktif fayhatları yıkıcı zلزهه‌لeri de beraberinde getirmiştir. “Ayrıca deprem, binlerce can kaybına neden olabilen, köyleri, kasabaları ve hatta şehirleri yerle bir edebilen, yangınlara, su baskınlarına sebep olabilen en korkunç doğal afetlerden biridir” (Akyel, 2000, s. 141).Alınacak tedbir ve hayata geçirilen uygulamalarla yıkımların geride bıraktığı tahribatlar azaltılabilmektedir.

“Afetin çevresel, fiziksel, psikolojik boyutu bulunurken toplumsal boyutu da ele alınması gereken ayrı bir kavramsal boyuttur. Afet sosyolojisi; afetlere neden olan unsurlara, afetleri önlemeye ve afet sonrasında yapılacak çalışmalara yönelik sosyal inceleme ve araştırmaların yapıldığı bir sosyal bilim alanı olarak tanımlanabilir “(Demir, 2010, s.173). “Afet sosyolojisi ile afetin sosyal nedenleri ve etkileri üzerinde durulmakta, afet olaylarına nelerin neden olduğu, afet meydana geldikten sonra toplumun nasıl davrandığı, afetlerin nasıl sosyal dayanışma veya sosyal çatışma üretebileceğı, afetler ile ortaya çıkan eşitsizlikler ve diğer sosyal olgular incelenmektedir “(Demir, 2010, s.173).

Tarihin ilk dönemlerinden bu yana meydana gelen felaketlerin birçoğunun sebebi insanlardır. Her geçen gün teknoloji ilerledikçe doğanın dokusu zarar görmekte, doğa ise doğal yapısında oluşan bozulmalar için geri dönüşü olmayan felaketlere davetiye çıkarmaktadır. Bu felaketler ise canlıların hayatında köklü değişimlere neden olmaktadır. Bu durumda afetlerin sosyolojik perspektiften incelenmesi elzem olmuştur.

2.1. Afet Yönetimi ve Afet Riski

Afet yönetimi, afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılabilmesi için afet öncesinde, afet esnasında ve afet sonrasında yapılması gereken idari yasal ve teknik çalışmaları belirleyen ve uygulamaya aktaran, bir olayla karşılaşıldığında ise bir uygulama yapabilmeyi sağlayan ve her olaydan elde edilen derslerin ışığında mevcut sistemi geliştiren bir yönetim biçimi veya uzmanlık alanı olarak tanımlanabilir” (Özey,2006).

Afet ve afetin yönetilmesi kavramları son yıllarda alan yazında sık sık çalışılan konular olmakla birlikte olgular literatürde kapsamlı olarak incelenmektedir. Afetler meydana geldikten sonra oluşan kaos ortamı kriz olarak nitelendirilmektedir.

Afet yönetiminin başlıca sıralaması tahribatın azaltılması, gerekli tedbirlerin alınması, tahlisiye ve tacili müdahale, iyileştirme kapsamında yeniden tesis aşamasıdır. Bu adımlar afetlerin

bıraktığı tesirleri minimuma indirgeyerek toplumların dirayetini güçlendirmektedir. “Bir yerleşim yerinin altyapısı, yerleşim alanının genişliği, afetin etkisi, yerleşim alanında yaşayan toplulukların afet olayları hakkında bilinçli olmaması, afetlere karşı tedbirlerin eksik olması, afet bölgesi olarak karar verilen alanların tekrardan yapılaşmaya başlaması gibi unsurlar afetin etki derecesini belirlemektedir “(Yılmaz, 2003: 41).

Toplumların bazıları ortaya çıkan yıkımla baş edilme gücüne sahipken bazıları ise normları ve yaşam pratikleri nedeniyle afetlere karşı kırılgan olabilmektedir. Genel anlamda, zarar görülebilirlik kavramını, ‘Potansiyel bir olayın meydana gelmesiyle toplumun uğrayabileceği olası ölüm, yaralanma, hasar, yıkım ve kayıp ve zararların bir ölçütü’ şeklinde ifade edebiliriz”(Varol&Gültekin,2016).

Tahribatın zararlarına müdahale ve iyileştirme kapsamında teknik ve toplumsal olarak iki grup çalışmalarını sürdürmektedir. Fiziki kısımda yıkılan binaların arazilerinde yerinde ve yeniden dönüşümün inşası sürdürülürken afetten etkilenen bireylerin psikolojik boyutuyla sosyolojik araştırmacılar ilgilenmektedir. Bunlar fiziki ve sosyal antropolojinin çalışma alanlarına girmektedir.

1950’li yıllarda antropologlar afet üzerine araştırmalar yapmaya başlamıştır. Amaçlanan; afetlerin yaşamın bir parçası olduğu algısının kültürel bir norm olarak kabul edilmesi ve bu sayede olası bir felakette meydana gelebilecek tahribatlarda zarar görülebilme riskinin minimuma indirgenmesidir. Afet riski yazında Afet Riski = Tehlike * Kırılganlık şeklinde formüle edilmektedir. Formülün açıklaması Blaikieand Al. (1994) tarafından şematize edilerek yapılmıştır.

Tablo 2.1. Blaikieand Al, Afetlerde kırılganlık faktörleri,(1994).

Dünya nüfusunun artmasıyla yüksek katlı binalar inşa edilmeye başlamış, artan nüfus beraberinde yeni işgücü alanlarına ihtiyaç doğurmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle birçok insana iş sahası olabilecek devasa fabrikalar kurulmaya başlamıştır. Bu binaların inşasının

yapılabilmesi için boş arazilere duyulan gereksinim artmıştır. Orman alanlarının bu tür arazilere çevrilmesi bir yandan ekolojik dengeyi bozarken diğer yandan doğal afetlerin ortaya çıkabilme riskini arttırır nitelikte olmuştur. Doğanın coğrafi dokusunu bozan bu müdahaleler meydana gelen felaketlerin sonucunda ortaya çıkan yıkımların derecesini etkilemektedir.

Nüfusun hızla arttığı ülkelerde barınma ihtiyacını gidermek için kontrolsüz konutlar inşa edilmiştir. Mimari açıdan sağlıksız inşa edilen bu yapılar afetler sonucunda büyük yıkımlara neden olmaktadır ve olmaya da devam edecektir.

Batı yarım kürenin en fakir ülkesi olarak bilinen Haiti 12 Ocak 2010 tarihinde 7.0 Richter ölçeğinde 41 saniye süren bir depremle sarsılmıştır. Yaklaşık 316 bin kişinin hayatını yitirdiği deprem sonrası hâlihazırda kötü olan ülke ekonomisi çökmüştür.

Başta Cumhurbaşkanlığı Sarayı, bakanlıklar ve daha birçok kamu kurumu yerle bir olmuştur. Yıkılan yapılar arasında başta devlet kurumlarının yer alması, ülkenin hareket mekanizmasını felç etmiştir. Ülke hâlâ 2010 yılında yaşadığı depremin yaralarını saramamıştır.

Konuyla alakalı UNDP, doğada meydana gelen afetler sonrası oluşan zayıfların devletlerin kalkınma planlarını sekteye uğrattığı üzerinde durmaktadır.” Bunun gibi afet kayıpları, yoksulluğu ve açlığı iyileştirme, eğitim sağlama, sağlık hizmetleri, güvenli yerleşim, içme suyu ve sıhhi tesisat sağlama ya da çevreyi koruma amaçlı sosyal yatırımları da engellemektedir” (UNDP, 2004:9). Dönemsel olarak incelendiğinde depremlere büyük önem atfedilmesinin nedeni ise birçok yerde medeniyetlerin bitişine zemin hazırlamasıdır.

Bu bağlamda dünyada yaşanan büyük depremler sonucunda ‘afetlere karşı direnç gösteren kentler’ adı altında risk planlamalar ıyapılmaya başlanmıştır.

2.2. Afet Yönetimi ve Afet Risk Planlamaları

“Birleşmiş Milletler ’in 2009 tarihli tanımında afetlere karşı kentsel direnç: ‘Her türlü tehlike/ tehdit karşısında, etkilenme olasılığına sahip yerleşmelerin, toplumların ve tüm sistemlerin; kendilerini koruma, sistemin işleyişini güvence altına alma, kısa sürede yeniden yapılanma ve değişime uyum sağlama için gerekli kaynaklara sahip olması ve bu kaynakları etkin kullanım becerisi’ şeklinde açıklanmıştır(Türkoğlu,2014,s.8)”. Afet öncesi yerleşim alanlarında gerekli tedbirlerin alınması afetten daha az zararla çıkılablmesine olanak sağlamaktadır.

Jeopolitik konumu nedeniyle iki kıtayı birbirine bağlayan Türkiye sık sık deprem başta olmak üzere sel, heyelan ve çığ gibi doğal afetlere maruz kalmaktadır. Ayrıca Türkiye Risk Yönetim Endeksi'ne göre 191 ülkenin yer aldığı sıralamada 45.ülke olup yüksek risk barındıran ülkeler arasındadır. Dünya üzerinde kaygı edilen konulardan biri olan afetlerle mücadele, afetler meydana gelmeden yaşanılabilcek kayıpları en aza indigeme planı yapılarak sürdürölmektedir.Örneğin;6 Şubat depremi sonrasında yaşanan felaket sonucunda olası İstanbul depreminin enkazının baş edilemeyecek derecede olacağı gündemin birinci sıralarına gelirken İstanbul genelinde yapı denetim faaliyetleri artış göstermeye başlamıştır.Binaların sağlamlaştırılması ve deprem sonrası oluşabilecek su taşkınlarının vereceği kayıpların minimum seviyeye çekilebilmesi için şehir plancılarına düşen sorumluluk da artış göstermiştir.

Depremeler canlıların dayanıklılığını sınavarak afetlere karşı hazırlıklı olunması gerektiğini hatırlatmaktadır. Afet planlaması noktasında her ne kadar hükümetlere büyük görev düşse de planların uygulamaya geçirilmesi için toplumsal farkındalığın oluşturulması gerekmektedir. Bu aşamada STK'ların da öncü konumda olduğu bilinmektedir. Öyle ki STK'lar bir afet durumunda bölgeye müdahale ederek her kuruluş kendi alanını kapsayacak şekilde afetzedelerin yaralarına merhem olmayı hedeflemiştir. Devlet kurumları, özel kuruluşlar, hükümet dışı örgütler ve gönüllü bireyler birleşerek afet sonrası tahribatın ortadan kaldırılıp yeniden dönüşüm çalışmalarının yapılmasını kendilerine hedef edinmişlerdir.

Tablo 2.2. 1990 – 2017 Yılları Arasında Türkiye’de Meydana Gelen Önemli Afetle

Olay Türü Type of Incident	İl/Bölge Province/Region	Tarih Date	Can Kaybı Loss of Life	Yaralanma Injury
Çığ Düşmesi (Avalanche)	Güneydoğu Anadolu (14 Olay - incidents)	1992	328	53
Çığ Düşmesi (Avalanche)	Doğu ve Güneydoğu Anadolu (31 Olay - incidents)	1993	135	95
Deprem (Earthquake)	Erzincan	13 Mart (March) 1992	653	3.850
Çamur Akması (Mudslide)	Isparta (Senirkent)	13 Temmuz (July) 1995	74	46
Deprem (Earthquake)	Afyon (Dinar)	1 Ekim (October) 1995	94	240
Su Baskını (Flood)	İzmir	4 Kasım (November) 1995	63	117
Deprem (Earthquake)	Çorum/Amasya	14 Ağustos (August) 1996	0	6
Su Baskını (Flood)	Batı Karadeniz	21 Mayıs (May) 1998	10	47
Deprem (Earthquake)	Adana (Ceyhan)	27 Haziran (June) 1998	145	1.600
Deprem (Earthquake)	İzmit Körfezi - Bay	17 Ağustos (August) 1999	17.480	43.953
Deprem (Earthquake)	Düzce	12 Kasım (November) 1999	763	4.948
Deprem (Earthquake)	Afyon (Sultandağı)	3 Şubat (February) 2002	42	327
Deprem (Earthquake)	Bingöl	1 Mayıs (May) 2003	177	520
Su Baskını/Heyelan (Flood/Landslide)	Rize (Merkez - Centre)	26 Ağustos (August) 2010	14	-
Deprem (Earthquake)	Van (Erciş ve Edremit) (2 Olay - incidents)	23 Ekim (October) 2011	644	1.966
Su Baskını (Flood)	Samsun (Canik)	3 Temmuz (July) 2012	13	21
Heyelan (Landslide)	Siirt (Şirvan)	17 Kasım (November) 2016	16	-

Risk Yönetim Endeksi(INFORM) raporuna göre Türkiye 5,0 endeks puanına sahip yüksek risk grubundaki ülkeler arasında yer almaktadır. Risk düzeyinin ise her geçen gün artış gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca Türkiye afetlerle baş edilebilme gücü düşük ülkeler kategorisinde yer almaktadır.

Sonuç olarak Türk milleti tarihin ilk dönemlerinden bu yana deprem, sel, heyelan, çığ gibi doğa kaynaklı afetler; salgın hastalıklar, orman yangınları ve taşımacılık kazaları gibi insani kaynaklı afetlerle karşı karşıya kalmıştır.

Coğrafi konumu sebebiyle sürekli risk altında olan ÷lkede yapılan planlamaların hayata geçirilememesi, yeterli sosyal farkındalığın oluşmaması ve afetlerin inanç gereğı “kaderin bir yazgısı” olarak görülmesi felaket sonrası enkazı kaçınılmaz boyuta sürüklemektedir.

3. AFET VE KIRILGANLIK

Dünyanın birçok yerinde farklı zamanlarda, farklı türde ve şiddette afet türleri ortaya çıkmaktadır. Afetlerin çoğu kez ani olarak meydana gelmesi afet sonrası yaşanan tahribatın derecesini arttırmaktadır. Bu afetler sosyal, ekonomik, çevresel ve fiziksel hasarlara neden olmaktadır. Meydana gelen hasarlar bazen kısa vadede çözüme ulaşabiliyorken bazen de canlıların hayatının uzun bir bölümünde etkisini hissettirmektedir. "Afet öncesindeki süreçte oluşan ve süregelen kırılganlıklar ile zarar azaltma ya da başa çıkma kapasitesindeki sınırlılıklar afet sırası ve sonrasındaki yıkıcı etkilerin daha derin ve uzun süreli hissedilmesine yol açan başat faktörler arasında yer almaktadır" (Özmete ve Yılmaz, 2023, s. 159).

Afetlerin toplum içerisinde her bireyde farklı etki ve tepkiye neden olması afetzedelerin farklı şekilde kategorize edilmesine yol açmaktadır. Her birey afet sonrası ortaya çıkan kaosla baş etmek için farklı stratejiler üretmiştir. Toplumda yaşayan her canlının afetlerden benzer oranda etkilendiği varsayılmaktadır. Her canlının afetlerden etkilendiği varsayımı gerçekliği yansıtsa da oranın benzerliği konusu tartışmaya açıktır. Afeti yaşayan topluluğun büyük bir çoğunluğu hassas yani kırılgandır.

Bu alanda yapılan araştırmalara göre acil bir durum anında çocukların, yaşlıların, göçmenlerin veyahut sığınmacıların, engellilerin, kadınların ve ekonomik geliri düşük olan bireylerin toplumun diğer kesimindeki bireylere göre afetten daha çok etkilendikleri tespit edilmiştir. Sağlık şartları, yaş, cinsiyet, engellilik, ırk ve etnisite farklılığı, toplumsal ve mali yapı dışında duygu durum değişimleri gibi nedenler afetlerle baş etme tekniklerinde belirleyici etmenlerdir.

Toplumda kırılgan halde bulunan bireylerin herhangi bir afet meydana geldiğinde özel durumlarının daha belirgin hale geldiği dikkate alınmalı ve afet planlamaları yapılırken hassas konumda olan bireyler için alanında uzman olan gruplara danışılarak ayrı politikalar üretilmelidir.

Afetzedelerin afetle karşı karşıya kaldıktan sonra güvenliğinin sağlanması başta olmak üzere temel ihtiyaçlarını giderememesi kötü tecrübeler edinmelerine neden olmaktadır. 1950'li yıllara gelindiğinde afetler toplumsal bilimlerin çalışma alanına girmeye başlamıştır.

Araştırmalarda belli bir noktaya gelindiğinde afetin yalnızca doğal kaynaklı olmamakla birlikte insanoğlunun ortaya çıkardığı düzenle yakından ilişkisi olduğu kanısı ortaya çıkmıştır.

1970’lerde ise doğal afet kırılganlığının (vulnerability) etmenleri olarak, toplumsal ve ekonomik şartlar göz önüne alınmaya başlanmıştır.

Doğal olayların, sadece kendi başına değil, afete eğilimli alanlardaki riskin karakteristiklerini de anlama yönündeki ilgi, birçok sosyal bilimciyi risk ve kırılganlık yönünde çalışmaya itmiştir (Alcantara-Ayala, 2002: 118). Bu durum ”kırılganlık” kavramını açığa çıkarmıştır.

” Kırılganlık, bir birey veya grubun tehlikelerin etkileri ile ilgili öngörme, başa çıkma, direnme ve iyileşme kapasitelerini etkileyen özellikleri ve durumları olarak ifade edilmektedir “(Wisner ve ark., 2004, s. 11; Ray-Bennett, 2018, s. 28). Kırılgan grupların daha hassas tabir yerindeyse savunmasız olmalarına neden olan etmenler genellikle sosyal ve çevresel kaynaklıdır. Kentsel alanlarda meydana gelen nüfus artışı toplum içinde yoksul bir kesimin oluşmasına neden olmuştur. İnsanların kıyılara ve kentlere göç etmesi de bir dizi doğal afete karşı duyarlılığı ve kırılganlığı arttırmaktadır (Abramovitz, 2001: 179). 1980 sonrası dönemde kırsal alanlarda yaşayan nüfusta büyük oranlarda azalma görülmüştür.

1990’larla birlikte iklim değişikliği başta olmak üzere, doğal afetlerle ilgili çalışmalarda, insanların çevrelerinde meydana gelen değişimleri nasıl karşıladığına dair kırılganlık paradigmasına odaklanılmıştır (Janssen ve Ostrom, 2006). Kırsal alandan kentsel alana doğru yapılan bu düzensiz göçler yoksul kesimin barınma sorununun çözümünü gecekondularda bulmasına yol açmıştır.

Afet İşleri Genel Müdürlüğü’nün deprem haritası incelendiğinde; Türkiye’nin yaklaşık %90’ ı deprem tehdidi altındayken barajların ve sanayi bölgelerinin birçoğunun fay hatlarına yakın alanlarda olması, kalkınma planlarıyla kırılganlığın yakından ilintili olduğunu kanıtlamaktadır. Ekolojinin dengesine ve bölgenin afete karşı duyarlılığına kulak vermeden yapılan politikalar afet sonrası tahribatları kaçınılmaz kılmaktadır. 1999 Marmara Depremi sonrası bu algı yavaş yavaş kırılarak ’Deprem öldürmez, bina öldürür ’zihniyeti oluşmaya başlamıştır. Afet planlamalarında yerel yönetimlerin karar alma aşamasında ön planda olması gerekliliği yaşanan her deprem sonrası daha iyi anlaşılmıştır.

Toplumların kırılganlık sürecine yoğunlaşarak çözüm odaklı yaklaşımların geliştirilmesinin önemi her geçen gün artmaktadır. Afet yönetimi anlayışının toplumsal kırılganlığın kökenlerine inilmeden planlanması, afetlerin etkilerini azaltmadaki rolünü aza indirmektedir. Bunların yanı sıra, afetlere bağlı olarak toplumsal bağların kopması, kaygı ve stres, geleceğe ilişkin güvensizlik ve kayıpların neden olduğu sosyo-psikolojik etkiler de ortaya çıkabilmektedir (Tuncay, 2004, s. 10).

“Oysa başarılı bir afet yönetimi için, etkili risk azalttım ve önleme stratejilerine ihtiyaç olmakla birlikte, afet sonrası sosyal ve ekonomik iyileşme süreci için de, uzun dönemli sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen, ekonomik ve sosyal risklerin azaltılmasına dayalı, disiplinler arası çalışmalar ile ve (halk sağlığı, çevresel bozulma, yoksulluk, yönetime katılma, sosyal dışlama, toplumsal cinsiyet gibi) kırılganlık unsurlarını hedefleyen kalkınma politikalarına ihtiyaç vardı”(İnmez,2011,s.192-193).

Afetlerin yönetimi esnasında afetzedelere yapılan yardımların her bireye eşit oranda dağıtılması insan hakları açısından önem arz etmektedir. Afetler sonrası ortaya çıkan kırılganlığın azaltılması, sosyal farkındalık ve afetlere her an hazır olmakla ilişkilidir. Toplumların hangi noktalarda daha kırılgan olduğunu ortaya koymak için fiziksel risk analizlerinin yanında toplumsal algılar, duygular, değerler ve inançlar da temel göstergeler olarak bu analizlere dâhil edilmelidir (Lucini, 2014). İnsan hakları temel alınarak oluşturulan politikalar, afetlere karşı dayanıklı toplum modelini açığa çıkarmaktadır. Kırılgan grupların haklarının ihlal edilmesinin önüne geçebilmek için bu hususta etkin politikalar üretilmelidir.

İnsan haklarına uygun şekilde adil ve eşit ortam yalnızca hassas(kırılgan)grupların haklarını ölçeklendirmekle mümkün hale getirilebilir.

Örneğin; yaşlıların afet durumunda kırılgan gruplardan biri olduğunu ve bazen birçok sorunu kendi içlerinde yaşadıkları görülmüştür. ” Çadır kentler veya konteynerler gibi geçici barınma merkezlerinde kalmak zorunda olan yaşlıların giderek sosyal ilişkilerinin zayıfladığı, bunun da yalnızlık ve depresyona yol açtığı görülmüştür “(Masuno ve Ohtsuki, 2016’dan akt. Gagne, 2020: 716).Ayrıca yaşlı kesimin afetdurumunda göz ardı edilen konuma itilmesi sosyolojik kırılganlıklarını arttırmaktadır. ”Katrina Kasırga’sında 70 huzurevi sakininin bulundukları tesislerde yaşamını yitirdiği veya bakıcıları tarafından terk edildiği, kronik hastalıkları nedeniyle ihtiyaç duydukları ilaçlara ulaşamadıklarıve zor durumda kaldıkları bilinmektedir “(Benson, 2007).

Toplumsal kırılganlığın artışında bir diğer husus ise eğitim-öğretim seviyesidir. Schwind ve arkadaşları (2019: 1111) ,meydana gelen afetten etkilenmenin eğitim düzeyine göre çeşitlilik gösterdiğini belirtmişlerdir.

Afetzedelerin afet sonrasında bölgeyi terk etmeleri gerektiğinde okuryazar olmayan grupların bazı uyarıları dikkate alamadığı tespit edilmiştir. Campbell’in (2019: 84) de ifade ettiği gibi,

kırılganlık ve dezavantajlılık bir toplumda sosyal, ekonomik ve politik faktörlerin etkisiyle üretilir. Kronik hastalığı olan bireyler de kırılgan gruplar kategorisinde incelenmelidir. Her gün düzenli ilaç kullanması gereken diyabetik, nörolojik, kalp- damar, alerjik vb. hastalık grubunda bulunan afetzedelerin afet esnasında ve sonrasında ilaç tedarikinde sorun yaşamaları hastalıkların derecesini tetiklemektedir. Mesela 1994’ te Japonya’da 6.7 büyüklüğünde meydana gelen depremde kalbe bağlı ölüm oranlarda artış gözlemlenmiştir.

Her toplum içerisinde sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanda eşitsizlik mevcuttur. Bu eşitsizlik halleri bir afet durumunda daha görünür olmaktadır. Afet alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde; erkekler ve kadınların afetlere karşı ayrı tepki verdikleri ve afet sonrası ortaya çıkan sorunlarla değişik şekillerde baş ettikleri görülmektedir. “Özellikle kadınların, yoksulluk, düşük eğitim seviyesi gibi unsurlar dışında, toplumdaki cinsiyet rolleri nedeniyle afetlerden erkeklere göre daha fazla etkilendikleri söylenebilmektedir” (Çelebi Boz, Şengün, 2017, s.363).

Erkek bireylerin ise ev geçindirme, hane halkının güvenliğinin sağlanması gibi gayelerinden dolayı yaşam şartları güç hale gelmektedir. “Ayrıca, afetlerden etkilenen insanlar süregelen yaşam biçimlerinin değişime uğraması, rutinlerini kaybetme, toplumsal ve ev içi rollerden yoksun kalma ve daha da önemlisi yaşam amaçlarını kaybetme gibi zorluklarla da karşı karşıya kalmaktadırlar” (Mendis ve ark., 2023, s. 1; Carter, 2008, s. 10). Toplumsal yapı ve kültürel gelenekler afetlere karşı kırılganlığı tetiklemektedir. “Etnik azınlıklar, dini gruplar, bazı cinsiyetler ve bazı meslek alanlarındaki gruplar afetlerden daha fazla etkilenebilmektedir” (Torry 1979, Zaman 1989, Haque and Zaman 1993, Bankoff 2003).

Cinsiyet farklılığı yaklaşımı haricinde toplumdaki bireylerin yaş grupları da afetten etkilenme düzeylerini oldukça tetiklemektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda afetlerden en çok etkilenen kesimin çocuklar ve kadınlar olduğu tespit edilmiştir. Afetler her birey tarafından farklı yorumlanmaktadır. Örneğin, afetlerin “doğaüstü güçlerin cezalandırması” gibi kavramlarla algılanması, onlardan korunmak ya da etkilerini azaltmak için dinsel doğanın adımlarının atılması gerektiğini ifade etmektedir (UDEL, 2000: 2). Yaşanan felaketlerin’ kaderin bir yazgısı ‘olarak görülmesi anlayışı ortaya çıkan tahribatın sorumlularının vurdumduymazlığa evrilmesine sebebiyet vermektedir.

Literatürde genellikle depremin ortaya çıkması insanların kusurları ile yakından ilişkilendirilmiştir. Hökelekli’nin (1993) çalışmasına göre, insanlar genellikle zor durumlarla karşılaştıklarında dinin, geçici de olsa, bir sığınak haline geldiğini ve bu tür durumlarda Allah'a

yönelme eğilimi gösterdiklerini belirtiyor. İnsanlar mutsuz olduklarında, kendilerini savunmasız ve güçsüz hissettiklerinde tanrısal bir destek aramışlardır. Aldıkları bu destekle psikolojilerini düzeltmeye çalışmışlardır.

Sonuçta afetlerin yıkıcı etkilerinin azaltılabilmesi için toplumsal farkındalık oluşturulmalı, bu alanda uzman kişiler tarafından konferanslar düzenlenmelidir. Afetlere karşı hazırlıklı ve duyarlı bireyler aynı zamanda afetlere karşı dirençli toplumların temelini oluşturur. Afetler meydana gelmeden önce alınması, toplumdaki her bireye hitap edecek şekilde tasarlanmalıdır. Toplumun her kesimini dikkate alan sistemlerin varlığı kırılgan grupların da afetlerden etkilenme düzeylerini minimum seviyelere indirebilecektir.

Diğer önemli husus ise afetlerden sonra afetzede bireylerin barınma, güvenlik, yiyecek- içecek vb. gereksinimlerinin giderilebilmesi için yeterli olanağın devlet ve devlet dışı kurumlar tarafından sağlanabilmesidir. Bu ve bundan sonraki aşamalar afet sonrası iyileşme/iyileştirme sürecinin parçalarıdır. Her ne kadar afet öncesi ve afet sonrası süreçte alınacak önlemler hayati ölçü taşısa da afet sonrası süreci de iyi bir şekilde yönetebilecek planlamalar üretilmeli ve hayata geçirilmelidir.

Nihayetinde afetlerin zuhur ettiği bölgelerde yaralanmalara, ölümlere, günlük yaşam rutinlerinin zedelenmesine, üretimde yaşanan aksaklıklar nedeniyle işsizliğe rastlanmaktadır. Bu olgular sosyal bir canlı olan insanı her yönden çıkmaza sokmaktadır. Bu bağlamda, afet nedeniyle engelli duruma gelen, aile üyelerini veya yakınlarını yitiren, evlerini ya da geçim kaynaklarını kaybeden, işsiz kalan, göç etmek zorunda kalan, psikolojik sorunlar yaşayan kırılgan gruplardaki bireylerin afet sonrasında yaşamlarını yeniden inşa etmeleri ve normal hayatlarına dönmeleri toplumun geri kalanına kıyasla çok daha zor olabileceği gibi uzun bir zaman alabilir(Arı Kovancı,2024,s.27).Tüm bu sebepler afetler hakkında üretilen toplumsal politikaların geliştirilmesinin mühim olduğunu kanıtlar niteliktedir.

İlaveten afetler, kırılgan ve kırılgan olmayan grupların yoksulluğunu arttıran bir faktördür. Kırılgan grupların hâlihazırda hassasiyetinin olması, mali açıdan yoksunluğun da eklenmesi ile kırılganlık baş edilemeyecek seviyelere çıkabilmektedir.

Afetlerin meydana getirdiği tahribatların çözüme ulaşması noktasında devlet ve hükümet dışı yardım kurumlarına büyük sorumluluk düşmektedir.Yapılan yardımların’ adalet ve eşitlik ‘kavramları gözetilerek gerçekleştirilmesi kırılgan grupların belirginliğinin azaltılmasına ve

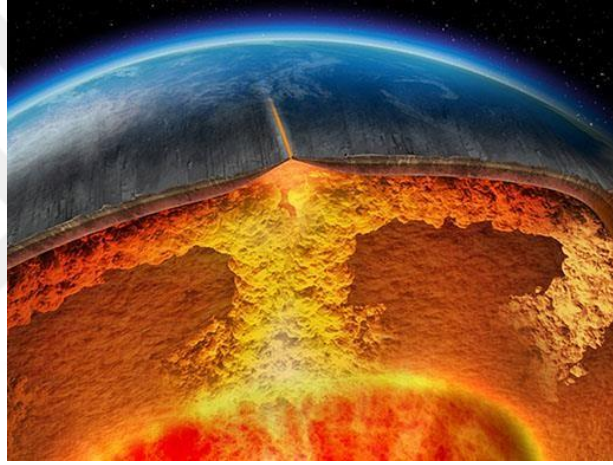
toplumun tüm bireyleri için problemlere çözüm olmasına olanak sağlayacaktır. Özellikle tıbbi konuda alınacak önlemler kırılgan grubun özel durumları göz önüne alınarak tasavvur edilmelidir. Aslında burada kritik nokta kırılgan grupların toplumda savunmasız kategoride nitelendirilmesinin bertaraf edilerek afet yönetim sisteminde aktif olarak rol almalarını sağlayabilmektir.Örneğin; yaşlılar kırılgan grubun üyeleri iken onların daha önce yaşadığı afet deneyimleri dikkate alınarak fikir alışverişinde bulunulup afet yönetiminde etkin rol almaları sağlanabilir.

Her ne kadar bölüm içerisinde bu gruplar kırılgan(hassas) olarak nitelendirilse de literatürde bu şekilde geçtiği ama aslında sistematik olarak ayrımcılığa maruz kalan gruplar olarak nitelendirilmelerinin daha yerinde olacağı düşünülmektedir.

4. DEPREM NEDİR?

Deprem(zelzele) ‘yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yer yüzeyini sarsma olayı’(Babüroğlu, 1998, s. 18) olarak tanımlanmaktadır. Zelzelelerin zamansal ve mekânsal olarak hangi bölgelerde meydana geldiği ‘sismisite’ olarak adlandırılmaktadır. Sismoloji, depremi inceleyen bilim dalı; sismograf ise zelzele dalgalarının hareketini kayıt altına alan cihazdır.

Meydana gelen zelzele heyelana ve su taşkınlarına neden olabilmektedir. Denizin ve okyanusun dibinde oluşan depremler ise tsunamileri oluşturmaktadır. Aktif fay hattı üzerinde bulunan Türkiye’nin topraklarının yüzde 90’ ından fazlası deprem havzasında yer almaktadır.

Şekil 4.1. Deprem oluşumu

Hat üzerinde yer almayan bölgeler çok seyrek. Hâl böyle olunca Türkiye’de birçok deprem meydana gelmiş, bu depremler de beraberinde toplumsal, mali, siyasi, psikolojik alanda çöküntülere sebebiyet vermiştir. 6 Şubat 2023 tarihli depremler olguları kanıtlar niteliktedir. Afet sonrası bölgede aktif olarak görev alan STK’lar, kamu kurumları, özel yardım kuruluşlarının yaptığı yardımlar ihtiyaç sahiplerine ulaşamamış, bencillik ve menfaat duyguları ön plana çıkmıştır. Afetzedelere her bölgede gerekli hassasiyet gösterilememekle beraber gıda ve temiz suya ulaşımında da büyük aksaklıklar yaşanmıştır.

Bunun yanında iklim şartları da depremzedelerin toparlanma süresini uzatan bir diğer etken olmuştur. Zararların azaltılması kapsamında kamu ve özel teşebbüsler ile sivil toplum kuruluşları birlikteliğinde gerekli tedbirler alınması ve depremlere hazırlıklı olunması önem taşımaktadır (Şahin ve Kılınç, 2016: 39-41).

bölgelerinde afet sistemleri ile riskli binalar ve haritaların denetimli ve güncel halde bulundurulması gerektiği vb. birçok konuda tekliflerde bulundukları görülmüştür”(Artantaş, E., & Gürsoy, H.,2024,s.196). Bu doğrultuda “Türkiye Afet Müdahale Planları”, “Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı”, “Türkiye Afet Risk Azaltma Planı”, kent genelinde “İl Afet Müdahale Planı”, “İl Risk Azaltma Planı” AFAD kapsamında yürürlüğe girmiştir.

Ayrıca deprem sonrası bölgede yaşamın sekteye uğraması nedeniyle insanlar göç etmeye karar vermiş, yeni yerlerde yeni hayatlar kurmayı hedeflemişlerdir. Özellikle yakınlarını, evlerini ve iş yerlerini kaybedenler psikolojik açıdan kendilerini toparlamak amacıyla mekânsaldeğişimin onlara iyi geleceğini düşünmüşlerdir.

İnsan hakları bağlamında göç eden bireylerin yeni yaşam alanlarına emniyetli bir şekilde yerleştirilmesi için gerekli afet planlamalarının yürürlüğe konulması gerekmektedir.

Deprem sonrası sık sık gündeme gelen ve yıkılan binaların yapım süreçleri, denetim aşamalarını ilgilendiren yapı denetim hayat kurtarıcı nitelik taşıyan bir olgudur. 6 Şubat depremi ilk olmamakla beraber son da olmayacaktır. Depremle ilgili akıllarda olan en önemli soru binalar neden yıkılıyor, eski yapılar olduğu için mi yoksa binalar inşa edilmeden önce ve inşa aşamasında yapılan ihmallerle mi ilgilidir? Bu sualler literatürde birçok araştırmanın kapsamında yer almaktadır.

Meydana gelen her deprem sonrası enkaz kaldırılmadan yerinde inceleme yapılarak binanın yıkılmasına neden olan her bir kişinin/kurumun yargılanması için ilgili kanunlara ek kanunlar getirilmeli, caydırıcılığı en üst seviyeye çıkaracak cezalar yürürlüğe girmelidir.

4.1. Türkiye’de Meydana Gelen Büyük Depremler

Türkiye’de meydana gelen ve çevre ülkeleri de etkileyen 1900’lü yıllardan bu yana 230 civarında deprem olmuştur. Türkiye, en hızlı ve en aktif faylardan biri olan Kuzey Anadolu, Batı Anadolu ve Doğu Anadolu gibi aktif fay hatlarını bünyesinde barındırmaktadır.

Türkiye’de ortaya çıkan zelzelelerin iki temel sebebi bulunmaktadır; Atlantik Okyanusu açıklarındaki okyanus ortası sırtının yayılması ve Kızıldeniz ortasındaki okyanus dibi genişlemesidir. Bu sebeplerden dolayı meydana gelen depremlerin fay hattı geçen yerlerde ortaya çıkma olasılığı daha fazladır. Diri fay hatlarını bünyesinde barındıran iller Bingöl, Balıkesir, Hakkâri, Kocaeli, Erzincan, Bursa, Erzurum, Sakarya, Kahramanmaraş, Manisa,

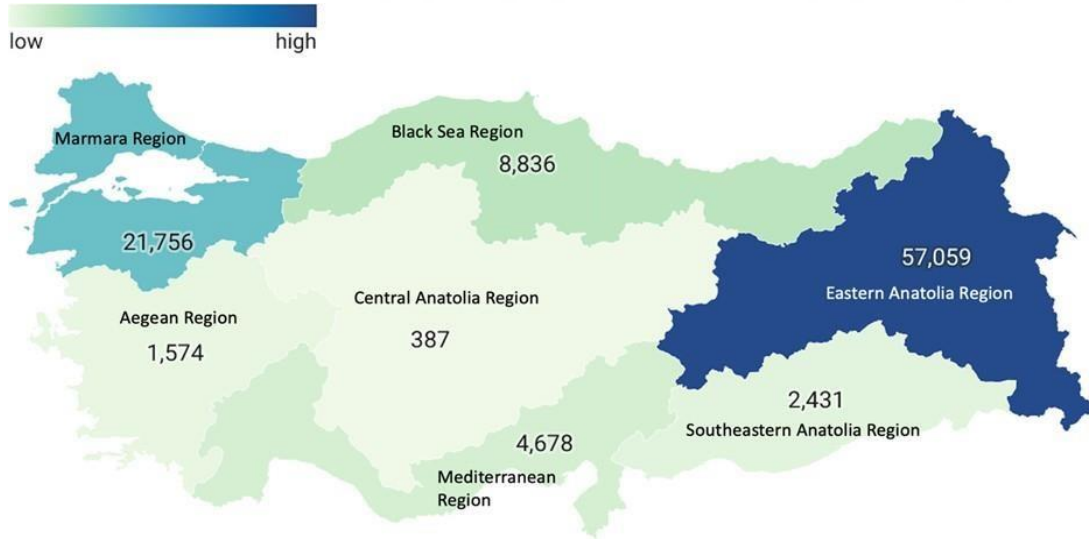
İzmir, Hatay, Aydın, Osmaniye, Muğla, Kayseri, Denizli, Tokat, Burdur, Aksaray, Kütahya, Eskişehir, Bolu, Konya'dır.

Tablo 4.1. Cumhuriyet Tarihinde Meydana Gelen Büyük Depremler(Afet İşleri Genel Müdürlüğü)

Merkez Üssü	Tarih	Büyüklik (Mw) (magnitüd)	Hasarlı Bina Sayısı	Can Kaybı (Kişi)
Hakkâri	06.05.1930	7,2	3000	2514
Erzincan	26.12.1939	7,9	116 720	32 962
Niksar (Tokat)	20.12.1942	7,0	32 000	3000
Ladik (Samsun)	26.11.1943	7,2	25 000	2824
Gerede (Bolu)	01.02.1944	7,2	20 865	3959
Varto (Muş)	19.08.1966	6,9	20 007	2394
Gediz (Kütahya)	28.03.1970	7,2	9452	1086
Erzurum	30.10.1983	6,8	3241	1115
Erzincan	13.03.1992	6,8	6702	653
Gölcük (Kocaeli)	17.08.1999	7,4	133 683	18 374
Düzce	12.11.1999	7,2	18 874	845
Bingöl	01.05.2003	6,1	625	176
Van	23.10.2011	6,7	2262	604

Yukarıdaki tabloda Cumhuriyet tarihinde birbirine yakın zamanlarda meydana gelen bazı büyük depremlerden veriler derlenmiştir.

Görüldüğü üzere binlerce insan zelzeleler sonrasında hayatını yitirmiş, başta kent merkezleri olmak üzere canlıların yaşam alanları deprem sonrası yerle bir olmuştur.

Şekil 4.3. EM-DAT'ın Kriterlerine Göre 1900-2022 Yılları Arasında Türkiye'de Bölgelere Göre Ölüm Sayıları

Türkiye'de binaların ve fabrikaların yoğun olduğu bölgelerde olası bir deprem büyük yıkımları da beraberinde getirecektir.

Kentsel alanların altyapısal sorunları kırsal bölgelere göre daha görünür haldedir. Deprem öncesi ve sonrasında yapılacaklar için alınacak tedbirler deprem kuşağında yer alan ülkelerde bir kültür haline gelmiştir.

Zelzele neticesinde ortaya çıkan sosyo- dengersizlik, yağmacılık, bulaşıcı hastalık tehlikesi ve bazı suçların artması, fırsatçılık gibi sosyal problemler depremin toplumsal etkilerini açığa çıkarmaktadır. Hâl böyle olunca deprem olgusunun yalnızca fiziki(teknik) alanla sınırlı kalmayıp sosyolojik arenada da ele alınması gerekmektedir. Araştırmaların bu süreçte ilerlemesi durumunda zarar gören toplumsal yapı çözüme ulaştırılabilecek ve sonrasında gelişebilecek problemlerin önüne geçilebilecektir.

Meydana gelen depremler bireysel ve toplumsal hayatta derin etkiler bırakmaktadır. Depremler ekonomik, psikolojik, sosyolojik problemlere neden olurken diğer bir yandan din, dil, ırk ve mesafe gözetmeden toplumsal dayanışma bağlarını görünür kılmış ve toplumsal işbirliği olgusu popüler bir kavram haline gelmiştir. Bu toplumsal dayanışma herhangi bir ortak kültür gözetmeden yalnızca insana insan olduğu için yapılan yardımı esas almaktadır.

Dayanışma yalnızca bireyler ya da birey-kurum arasında değil, devletlerarasında da gözlemlenebilmektedir. STK'lar da çoğu kez bu işbirliklerine katılmaktadır. Birbiri ile ilişkileri iyi düzeyde olamayan iki devletin herhangi bir afet durumunda problemleri askıya alıp diğer devlet afetzede olan tarafın yaralarını sarmak için gerekli yardımları yapabilmektedir. Örneğin;1999 Marmara Depreminde TR-Yunanistan'ın ikili ilişkilerinin iyi olmaması, Yunanistan'ın yardım etmesi için bir engel teşkil etmemiştir. İslam dininde dayanışma ve yardımlaşma önemli bir paya sahiptir. Afetler sonrasında işbirliği ve dayanışma duygularının ön plana çıktığı görülmektedir. Depremin şiddetini daha az hisseden bölgelerde yaşayan bireylerin bölgede arama-kurtarma çalışmaları gibi faaliyetlerde aktif olarak rol aldıkları görülmektedir.

Bununla birlikte STK'lar, yardım kurumları ve hayırseverler depremler başta olmak üzere afetlerin neden olduğu tahribatları en aza indirmeyi hedefleyerek bu noktada çalışmalarda aktif olarak rol almıştır. Afet yönetiminde özel önem verilen "sivil toplum", STK'ları, gönüllüleri, dini cemaatleri, devlet-dışı bireyleri, düşünce kuruluşlarını, kanaat önderlerini, akademisyenler ve aktivistleri ifade etmektedir (Özerdem ve Jacoby, 2006).

Bu aktörlerin afetler esnasında yönetimde şeffaflık sağlamak, hükümete alternatif politikalar sunmak (Osa, 2013), yerel afet planlaması, gerçek ihtiyaç ve önceliklerinin tespiti (Maskrey, 1989; Lassa, 2018) konularında etkin olduğu ileri sürülmektedir.

Özellikle Marmara depreminde devlet kuruluşlarının bölgeye yardım etmekte geç kalması, STK'ların ve gönüllü bireylerin bölgede daha çok görünür olmasına neden olmuştur.

STK'lar çoğu afet durumunda hükümet kurumlarından kaynaklanan boşluğu doldurmak için çaba göstermektedir diyebiliriz. Bu durumda 1999 depremi ve sonrasında meydana gelen depremlerde de STK'ların bölgede aktif olarak rol alması bu kanıyı desteklemiştir.

Hukuk kuralları gereği adil ve insan haklarını koruyan uygulamaların pratikte harekete geçirilebilmesi için devlet kurumlarının ve hükümet dışı örgütlerin eş zamanlı faaliyetler sürdürmesi gerekmektedir. Bu sektede STK'lar halkla birebir iletişim halinde oldukları için afet durumunda gönüllü bir topluluğun oluşmasına daha çok katkı sağlayabilmektedir. Depremler dünyanın her bölgesinde ortaya çıkarken gelişmekte olan ülkelerde 'acı kayıp'lara neden olmaktadır. Henüz gelişmemiş ve gelişmekte olan toplumların birçoğunda afetlere hazırlık uygulamaları hayata geçirilememiştir.

Özellikle zelzele esnasında depreme maruz kalan insanların kurulu düzenleri alt üst olurken bireyler hassas bir hal almıştır. Ayrıca afetler sonrası doğada yaşayan her canlı ekstrem bir durumla karşılaştığı için kendi dünyasında bir dönüşüm yaşamaktadır.

1950'li yıllarda kırdan kente göçün artmasıyla insanlar iş sahalarının yoğun olduğu bölgelerde yaşamaya başlamıştır. Bu bölgelerde ortaya çıkan hızlı kentleşme izinsiz ve kontrolsüz binaların inşa edilmesine neden olmuştur. Kentlerde nüfusun artmasıyla birlikte barınma ihtiyacı duyan insan sayısında da artış gözlemlenmiştir.

Gerekli denetim ve izinlerden geçmeyen yapıların artış göstermesi, ortaya çıkabilecek bir deprem durumunda tahribatı arttıracaktır. Nüfusun fazla olduğu yerlerde sel, zelzele ve çığ gibi doğal afetlerin ortaya çıkma riski nüfusun seyrek olduğu bölgelere göre daha fazladır. Nüfusun kentsel bölgelerde daha fazla olması sebebiyle kentte yaşayan depremezde nüfusun barınma, haberleşme, giyinme, yeme ve içme gibi ihtiyaçları kırsal bölge halkına nazaran daha çok elzem olmuştur. Depreme hazırlık uygulamalarının hemen hayata geçirilememesi sebebiyle bazı zamanlarda bu ihtiyaçlar hemen giderilememiş ve bu durum da sağlık problemlerini

beraberinde getirmiştir. Hâl böyle olunca kentsel alanların depreme karşı daha kırılgandır denilebilir. Deprem bir diğer sonucu; deprem felaketi sonrasında insanların fiziki ve psikolojik açıdan yaşadığı problemlerin iş hayatını olumsuz yönde etkilemesidir. “ Deprem sonrası fiziksel ve psikolojik iş göremezlik durumu, işyerlerinin yıkılması veya hasar görmesi, pazarlama faaliyetlerinin aksaması, mal ve hizmet üretiminin durmasından kaynaklı sanayi sektörünün istikrarsızlaşması gibi nedenler, istihdam imkânlarını azaltmakta ve işsizlik problemini ortaya çıkarmaktadır”(Fırat,2022,s.63).

BM Afet Yardım Örgütü'nün verilerine göre felaketlerden etkilenen afetzedelerin büyük kısmını Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde yaşayan yoksul kesim oluşturmaktadır. Deprem sonrası ekonomik durumu iyi olan topluluklar enkazı ardında bırakıp başka yerlere göç edebilirken felaketten etkilenen alt kesim bölgede yaşamsal faaliyetlerini sürdürmek zorunda kalmaktadır. Bu durum ise ekonomik açıdan alt sınıfta bulunan camianın bütün zorluklarla baş başa kalması demektir. Marksist bakış açısı göz önüne alındığında insanların mali gelir düzeyi yaşam standartlarını etkilemektedir. Bu standartlardan birisi de yaşamın idame ettirildiği konutlardır. Ekonomisi iyi olmayan bireylerin ev seçerken ince eleyip sık dokuma şansının olmaması sebebiyle afetlere dayanıklılık düzeyini de araştırması ya da dikkate alması pek mümkün olmamaktadır.

Nasreen,afet araştırmalarında kadınların toplumsal statülerinin erkeklerden daha düşük olması nedeniyle kadınların afetlere karşı toplumsal kırılganlıklarının/eşitsizliklerinin daha görünür olduğunu ileri sürmektedir (2004: 6).

Kadın bireyler dışında çocuklar, yaşlılar ve engelli gruplar da kırılganlığı yüksek olan özel topluluklardır diyebiliriz. Kırılganlık olgusunun bazı camiada daha belirgin olması her alanda eşitsiz bir topluma zemin hazırlamaktadır. Afetlerin bireyler üzerinde bıraktığı yaralar toplumun en küçük yapı taşı olan ailelerde de problemlere yol açmaktadır. Afetler sonrası konutların ve iş yerlerinin tasfiye edilmesi sonrasında hasar alan binalarda arta kalan eşyaların bölgeden alınamaması hâlihazırda güvensiz olan alanlarda hırsızlık ve talan edilme olayları zuhur etmiştir. Örneğin 2020 yılında meydana gelen Elazığ depreminde farklı şehirlerden gelen sığınmacı, dilenci vb. gruplar kamu ve STK'ların gönderdikleri yardımları afetzede statüsü altında kendi bünyelerine almışlardır.

4.2. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi

Kentsel bölgelerde yol açtığı hasar nedeniyle deprem, en çok gündemde olan doğal afet çeşididir. Cumhuriyetin yüzüncü yılında meydana gelen ve ‘asrın felaketi’ olarak tarihe geçen deprem sonrasında çok sayıda can ve mal kaybı yaşanmıştır. Depremin meydana gelmesi her ne kadar öngörülmüş olsa da bu kadar şiddetli olacağı ve fazla tahribata yol açacağı tahmin edilmemiştir.

AFAD ve Deprem Dairesi Başkanlığı(DDB)’ndan alınan kayıtlar incelendiğinde, 06.02.2023 tarihinde Kahramanmaraş’ın Pazarcık ilçesinde saat 04.17’de büyüklüğü 7,8 ve derinliği 8,6 km derinlikte bir zezelenin meydana geldiği belirtilmiştir.

Deprem Türkiye’de bazı illeri etkilemekle birlikte dünyanın belirli kesimlerinde de etkisini hissettirmiştir. Deprem sonucunda can ve mal kayıpları ortaya çıkmıştır. Depremin artçıları olmaya devam ederken yine Doğu Anadolu Fay Hattında ertesi gün öğlen saat 13.24 ’te Kahramanmaraş’ın Elbistan ilçesinde 7,6 büyüklüğünde derinliği 7 km olan ikinci deprem sadece 9 saat kısa bir süre sonra meydana gelmiştir. 04.17’ de meydana gelen depremle aynı zonda gerçekleşen bu deprem ortaya çıkan tahribatı arttırmıştır. İlk depremde yıkılmayan binaların birçoğu ikinci deprem sonrası yıkılmıştır. Kahramanmaraş ve çevresinde yer alan iller, yüksek şiddetli ve geniş etki alanına sahip depremlerin meydana gelme ihtimalinin bulunduğu bir bölgede yer almaktadır (Biricik ve Korkmaz, 2001: 75).

6 Şubat ve onu takip eden birkaç gün içinde 9000’ nin üstünde artçı deprem meydana gelmiştir. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi, Türkiye’de zuhur eden depremler göz önüne alındığında ortaya çıkan tahribat düzeyi açısından 17 Ağustos Marmara depreminden sonra gelmektedir. Geniş çaplı etki alanına sahip olan bu deprem, afet için alınan önlemler ve depremsonrası hedeflerin hızlı ve ivedili bir şekilde revizeye gitmesi gerekliliğini ispatlar niteliktedir. Bilhassa depremler başta olmak üzere afetler sonrasında hukuki ve idari alanda yasal düzenlemelere gidilmesini gerekli kılmıştır. Afetlerle başa çıkması gereken nüfusun büyük kısmının kentsel alanlarda yaşıyor olması, afetle mücadelede kentlerin kırsal alanlara göre daha ön safhada olmasına neden olmaktadır. AFAD’ ın mart ayı açıklamalarına göre ise afet nedeniyle 50.096 kişi hayatını kaybederken, 107.204 kişi de yaralanmıştır. (Mimarlar Odası, 2023; UNICEF, 2023). 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri sonrasında depremde etkilenen on yedi il olan Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elâzığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya,

Osmaniye, Şanlıurfa, Batman, Bingöl, Kayseri, Mardin, Niğde ve Tunceli “Genel Hayata Etkili Afet Bölgesi” olarak kabul edilmiştir (Habertürk, 2023; AFAD, 2023).

Kabul edilen olgu, Afetlerin Genel Hayata Etkililiğine İlişkin Temel Kurallar Hakkında Yönetmelik’te bahsedildiği gibi “Ortaya çıkan veya ortaya çıkma olasılığı olan muhtemel olan afetlerin gündelik rutine etki edip etmediği, bu yönetmelikte açıklanan ölçü ve kıstaslar İmar ve İskân Bakanlığınca sonuca vardırılır” şeklindeki ifadeden kaynaklanarak alınmaktadır.

5. BULGULAR

Çalışmanın derinlemesine görüşmeleri içeren bölümü aynı şekliyle alınan ses kayıtları yazıya geçirilerek kategorize edilmiştir. Bu kategorizeleşme verilerin çözümlenmesi aşamasında kullanılmıştır. Ortaya çıkan veriler literatürle desteklenerek ortaya koyulmaktadır. Yapılan bulgu çözümlemesi esnasında katılımcı görüşlerine yer verilmiştir.

Bulgular aşamasında alt başlıklar bulunmaktadır. Derinlemesine yapılan görüşmeler sonrası deşifre aşamasına geçildiğinde katılımcıların verdiği cevapların değiştirilmeden aynı şekilde aktarılmasına özen gösterilmiştir. Katılımcıların adları ve soyadları gizli tutulmuş, örneklem grup içerisinde her bir görüşülen kişi ile yapılan konuşma şifrelenilerek kodlanmıştır. Derinlemesine yapılan görüşmeden alınan her bir alıntı sonundakatılımcının koduna da yer verilmiştir. Katılımcıların toplumsal ve demografik nitelikleri tablolastırılmıştır(Tablo 4.1.).

5.1. Araştırma Modeli

Çalışmanın her evresinde literatürden faydalanılmıştır. Etik kurul izni sonrasında derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. 8' i erkek 7' si kadın olmak üzere bireylerle yapılan görüşmeler araştırmanın verilerini içermektedir. Derinlemesine yapılan görüşme günlük konuşmalardan farklı bir biçimde araştırma amacına bağlı olarak gerçekleştirilir(Kümbetoğlu, 2019, s.71-72).Yarı yapılandırılmış görüşme temelli hazırlanan sorular geniş kapsamlı hazırlanmış olsa da verilen cevaplar soruları geliştirip şekillendirmiştir. Görüşmeci ile görüşülen kişi arasındaki etkileşime bağlı olarak sorulacak soruların sırası değişebilir ve görüşülen kişinin geri bildirimlerine bağlı olarak ek sorular sorulabilir (Şimşek, 2013, s. 145).

5.2. Evren Ve Örneklem

15 kişiden oluşan örneklem grup seçilirken kartopu yönetimden yararlanılmıştır. Örneklem grubun yaş ortalaması 20 üzeri olup, çocukların çoğu bireyden daha kırılgan oldukları göz önüne alınmış; çocuklar görüşmelerin kapsamına dâhil edilmemiştir. Ayrıca örneklem grup dâhilinde varılan kanılar evreni yansıtmamaktadır.

Çalışma yalnızca 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremini Osmaniye ilinde tecrübe eden bireyleri konu almış ve bu konuda veri erişimi sağlanmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler Osmaniye ilinin bazı mahallelerinde ve deprem için yapılan konteyner kentte geçmektedir. Katılımcılardan 4' ünün evi ve iş yeri Osmaniye il merkezinde bulunan konteyner kenttedir.

Ayrıca katılımcılardan bazıları deprem sonrası arabalarda, barınaklarda, çadırlarda ve toplanma alanlarında kalmışlardır.

5.3. Verilerin Toplanması

Niteliksel araştırma yönteminin derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak yapılan çalışma kapsamında, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depreminden etkilenen depremzedeler arasından amaçlı örneklem yoluyla, 25-65 yaş arasında farklı bölgelerden ve iş gruplarından seçilen 8' i kadın, 7' si erkek olmak üzere gönüllülük esaslı, 15 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Daha önceleri gerçekleştirilmesi planlanan derinlemesine görüşmeler örneklem grubun bir nebze de olsa meydana gelen depremin yaralarını sarmaları beklenmiştir.

Depremin üzerinden tam 1 yıl geçtikten sonra görüşmelere başlanmıştır. Etik kurul izni alınarak ve kartopu yöntemi esasında konteyner kentte ve diğer mahallelerde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her ne kadar görüşmelerin süresi uzun tutulmak istense de katılımcılar bazı soruları cevaplarırken kısa cümleler kurmuşlar ve duygu durum değişiklikleri yaşamışlardır.

Gönüllülük esaslı gerçekleştirilen bu görüşmelerin süresi 15 dakikayı geçmemiştir. Yapılan görüşmeler sırasında her bir katılımcının ayrı ayrı izni dâhilinde ses kaydı alınmıştır. Derinlemesine görüşme esnasında bireylerin duygularını kolaylıkla ifade edebilmeleri için gerekli özveri sağlanmıştır. Bu durum sayesinde depremzede katılımcıların duygu ve düşüncelerine rahatlıkla erişilebilmiştir. Cevaplamak veyahut çekimser kalmak istedikleri soruların üzerinde durulmamış, o sorularda geçen kelimeler daha sonraki sorularda kullanılmamıştır.

5.4. Görüşülen Katılımcıların Cinsiyet, Eğitim ve Yaş Düzeyi

Örneklem grupla yapılan derinlemesine görüşmeler kapsamında 15 katılımcının büyük kısmı 25-65 yaş aralığındadır. Çalışmanın örneklem grubu seçilirken kartopu yönteminin kullanılması nedeniyle kadın bireylere ulaşım daha kolay olmuştur. Görüşülen bireylerin 8' i kadın iken 7 'si erkektir. Kadın ve erkek katılımcıların sayıları birbirine yakındır. Görüşme yapılan katılımcıların eğitim düzeyleri birbirilerinden farklılık göstermektedir. Örneklem grubun hepsi okuryazardır. Katılımcıların 4' ü üniversite mezunu, 7'si lise mezunu, 1 kişi ortaokul mezunu ve 3 kişi ise ilköğretim mezunudur.

5.5. Katılımcıların Meslekleri, Medeni Durumları ve Ev/İşyeri Hasar Durumları

Görüşme yapılan bireylerin meslek grupları çeşitlilik göstermektedir. Erkek katılımcılardan 3' ü esnaf, 1' i çiftçi, 1' i polis, 1' i tır şoförü ve 1' i emeklidir. Kadın katılımcıların meslekleri ise 3 kişi öğretmen olmakla birlikte 2 kadın kendilerine tedarik edilen bir konteynerde kuaför, 2 kişi ise konteynerde esnafılık yapmaktadır. 1 kişi şuanda büro elamanı olarak çalışırken 6 Şubat'ta meydana gelen deprem sonrası gönüllü yardım grupları bünyesinde yer almıştır. Medeni durumlarına bakıldığında 3 kadın ve 7 erkek evli olduğunu belirtirken kadın katılımcılardan 2' si bekâr, 2' si dul ve 1 'i boşanmıştır.

Dul olan katılımcılardan biri eşini depremde kaybetmiştir. Ayrıca evli olan kadın katılımcılardan biri depremden önce eşinden ayrılmış ve çocuklarının velayeti eşinde olduğu için çocuklarından ayırdır.

Ev ve iş yeri hasar durumlarına bakıldığında ise konteynerde ikamet eden 3 kadının evine ve iş yerine ağır hasar raporu verilmiş, sonradan iş yerleri ve konutları yıkılmıştır. Kadın katılımcılardan her iki öğretmen birey de deprem esnasında evlerini kaybetmiş ve depremedeler zelzele öncesinde Osmaniye il merkezinde birçok kişiye mezar olan apartmanlarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir. 2 katılımcının evi az hasarlı iken 1 katılımcının ise orta hasarlıdır.

Erkek bireyler ise; 1 katılımcının evi ve iş yeri depremden büyük hasar almış ve yıkılmıştır. Erkek katılımcılardan biri apartmanda yaşamaktadır, görüşme esnasında depremde hayatını kaybeden kuzeni ve ailesinin hayatını aktarmıştır. Kendisinin de evinin ve iş yerinin az hasar aldığını belirtmiştir. Erkek katılımcılardan birinin evi ise deprem anında yıkılmıştır. 2 katılımcının evi depremde az hasar görmüştür. 1 katılımcının da evi ve iş yeri az hasar almıştır. Diğer erkek katılımcının da evi az hasar görmüş, iş yeri ise ağır hasar almış ve yıkılmıştır. Ayrıca katılımcıya belediye tarafından yıkılan binanın yerine konteyner tedarik edilmiştir.

Tablo 5.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Kodu	Cinsiyeti	Yaşı	Eğitimi	Mesleği	Medeni durumu	Çocuğunun Olup Olmadığı	Yaşadığı yer	Evinin Ve İşyerinin Hasar Durumu	Ekonomik Açısından Kendisini Nerede Gördüğü (Gelir Düzeyi)
K1	Kadın	41	Lise Mezunu	Kuaför Yardımcı Elemanı	Bekar	--	Konteyner	Ev-Orta Hasarlı	Alt
K2	Kadın	35	Ortaokul Mezunu	Büro Elemanı	Evli	Var	Apartman	Ev-Az Hasarlı	Orta
K3	Kadın	43	Lise Mezunu	Küçük İşletmeci	Dul	Var	Konteyner	Ev ve İşyeri-Ağır Hasarlı/Yıkık	Alt
K4	Kadın	33	Lise Mezunu	Esnaf	Boşanmış	Var	Konteyner	Ev ve İşyeri-Ağır Hasarlı/Yıkık	Alt
K5	Kadın	45	Lise Mezunu	Öğretmen(Halk Eğitim)	Evli	Var	Apartman	Ev-Az Hasarlı	Orta
K6	Kadın	54	Lise Mezunu	Kuaför	Evli	Var	Konteyner	Ev ve İşyeri-Ağır Hasarlı/Yıkık	Orta
K7	Kadın	55	Üniversite	Öğretmen	Dul	--	Apartman	Ev-Ağır Hasarlı/Yıkık	Orta
K8	Kadın	27	Üniversite	Öğretmen	Bekar	--	Apartman	Ev-Ağır Hasarlı/Yıkık	Orta
K9	Erkek	42	İlkokul Mezunu	Esnaf	Evli	Var	Müstakil	Ev ve İşyeri-Ağır Hasarlı/Yıkık	Orta
K10	Erkek	54	Üniversite	Esnaf	Evli	Var	Apartman	Ev ve İşyeri-Az hasarlı	Orta
K11	Erkek	61	Lise Mezunu	Çiftçi	Evli	Var	Apartman	Ev Ve İşyeri-Az Hasarlı	Orta
K12	Erkek	34	Üniversite	Polis	Evli	Var	Apartman	Ev-Az Hasarlı	Orta
K13	Erkek	42	İlkokul Mezunu	Tır Şoförü	Evli	Var	Müstakil	Ev-Ağır Hasarlı/Yıkık	Alt
K14	Erkek	57	Lise Mezunu	Emekli	Evli	Var	Apartman	Ev-Az Hasarlı	Orta
K15	Erkek	55	İlkokul Mezunu	Esnaf	Evli	Var	Apartman	Ev-Az Hasarlı İşyeri-Ağır Hasarlı	Alt

5.6. Katılımcıların Toplumsal ve Ekonomik Durumu

Çalışma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmelerde katılımcıların sosyo-ekonomik durumları sorgulanmıştır. Sorgulamalar neticesinde kadın bireylerin 3' ü kendilerini ekonomik olarak alt sınıfta nitelerken 5' i ise orta ekonomik sınıfta olduklarını belirtmişlerdir.

Erkek katılımcıların da 5' i kendini orta ekonomik sınıfta görüyorken 2 katılımcı ise kendilerinin ekonomik durumunun alt sınıfta olduğunu ifade etmişlerdir. Kendini üst ekonomik sınıfta hisseden birey olmamıştır.

5.7. Osmaniye İli Depremzedelerinden “6 Şubat 2023 Deprem Anı”

Çalışmanın hedefi kapsamında katılımcılara ilk olarak “Deprem size neyi hatırlatıyor” sorusu yöneltilmiştir. Yapılan görüşmeler kapsamında katılımcıların biri içinde kötü bir his olduğunu sanki depremin olacağını hissettiğini belirtmiştir. Erkek katılımcılardan biri evcil hayvanları sayesinde çok kısa bir süre önce depremin olacağını tahmin edebilmiştir. Katılımcılara deprem günü ile ilgili sorular yöneltildiğinde sesleri titremiş, yüzleri hüznü bir ifade almıştı.

Sanki içimde bir sıkıntı bir türlü uyku tutmuyordu, depremin olacağını hissetmiştim. Bir sağa bir sola dönüyordum yatakta bir korku içinde aklımdan kurgular kuruyorum. Deprem olursa insanlar napa lar yağmur yağıyor diye kendi kendime düşünüp duruyordum ve aradan tam 1 saat geçtikten sonra deprem oldu, bir şokla yatağımdan kalkamadım bir süre baktım durmuyor daha da şiddetlendi aklıma gelen ilk çocuklarım oldu(K2,35,K).

Deprem olduğu gün uzun yola çıkacaktım. En küçük kızım ‘Baba bugün senle uyusam ’dedi. İki oğlum da anneleriyle uyudu. İki katlı müstakil bir evde oturuyorduk, annem de aşağı kattaydı nerden bileyim annemle büyük oğlumu son görüşüm olduğunu... Deprem anına dair hatırımda kalanlar; büyük bir gümbürtü, kolumda hissettiğim ağrı ve oğlumdan ses alamadığım...(K13,42,E).

Deprem başlamadan önce papağanım Şakir bizi uyandırdı, deprem olmadan bizi hep uyarırdı eşimle uyandık. Çocuklara ‘korkmayın deprem olabilir dememe kalmadı sallanmaya başladık, geçer diye bekledik. Deprem şiddeti arttıkça arttı, deprem sesi beynimde gibi. En küçük kızım ‘hani ben büyüyecektim baba’ dedi. O an benim bittiğim andı.(K9,42,E)

Görüşme sonrası ortaya çıkan verilere göre depremzedeler deprem esnasında ilk olarak yakınlarını ve sevdiklerini aklına getirmiştir. K4 kodlu ve K11 kodlu erkek katılımcılar akraba olduklarını belirtmiştir. Elektriklerin kesilmesi ve bunun üzerine haberleşme ağlarının sekteye uğradığı bilgisi verilmiştir. İnsanlar bir müddet birbirine ulaşmakta zorluk çekmişlerdir.

O gece yine pencere kenarında yatmışım. Deprem başlarını hatırlıyorum, şiddetli sarsıntı şeklinde... Yoğun bakımda kalmışım. Eşimin öldüğünü çok sonrasında söylediler bana (K7,55,K).

Annemle ben depreme tek yakalandık telaşla kapıya yöneldik, çat elektrik kesildi.(K8,27,K)

Depremın şokunu daha atlatamamıştım. Telefonumdan bildirim sesi geldi. Ablam kuzenimin oturduğu apartmanın yıkıldığını yazmış. Biz oraya gidiyoruz demiş. Ne yapacağımı bilemedim. Ablama tekrar ulaşmaya çalıştım ama telefon çekmedi o dakikalarda. (K10,54,E).

Katılımcının da belirttiği gibi meydana gelen her felaket sonrası yardım ekipleri deprem bölgelerinde arama kurtarma çalışmalarını sürdürmektedir. STK'lar, belediyeler ve gönüllü yardımsever insanlar enkaz alanlarından bir can kurtarmak için seferber olmuşlardır. Deprem anında dine sığınan katılımcılar da olmuştur. “Asrın felaketi” nin şiddeti o kadar dehşetliydi ki; katılımcılardan alınan veriler o günü hayatlarının son günü olarak düşündüklerini belirtmişlerdir.

Birbirimize sarıldık artık ümidimiz yoktu, kelime-i şehadet getirmeye başladık (K9,42,E).

Önce artçıdır bu sakın olun dedim evdekilere. Herkes birbirine hadi inelim aşağı diyor. Bir yandan kelime-i şehadet getiriyoruz. Allah'ım ne kadar uzun sürdü durmadı durmadı (K14,57,E).

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Uygulama Ve Araştırma Merkezi verileri incelendiğinde; 6 Şubat 2023 'te meydana gelen depremde yaklaşık 14 milyon Türk vatandaşının etkilendiği açığa çıkmaktadır İlkinden sekiz saat sonra başka bir fay hattında gerçekleşen 7,5 büyüklüğündeki ikinci deprem ise yarım milyona yakın nüfusu benzer yoğunlukta etkilemiş. Her birey depremde etkilenmiş olsa da bazı depremzedeler yaşından, kronik hastalığından ve engellerinden dolayı daha fazla etkilenmişlerdir. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmıştır;

Küçüklüğümde beri bir ayağım böyle sekerek yürürüm. Kendi halinde yalnız yaşayan biriyim. Deprem günü o kadar telaşlandım ki zaten yavaş hareket eden biriyim. Stresten ayaklarım kaskatı kesildi, baktım hareket edemiyorum. Dedim kurtulamayacağım biri gelecek ki beni aşağı indirecek derken yeğenim geldi sağ olsun beni çıkarttı. Ona çok şey borçluyum (K1,41,K).

Önce deprem duracak diye düşündük. Çocuklarla aynı odada buluşmaya çalıştık ama depremde dolayı çok sallandık. Apartman yana devriliyor gibi hareket edemiyoruz. Ben de çocuklara sesimi duyurmak için bağırıyorum yatağınızdan kalkmayın diye. Kızım otizm hastası olduğu için o çok korktu, telaşlandı (K5,45,K).

Bu hassas gruplar deprem sonrasında da büyük sıkıntılar yaşamışlardır. Sahadan aktarılan bilgiye göre, yaşlı bir kadın tuvalete gidemediği için kendini kötü ve dışlanmış hissetmiştir.

Aklıma kardeşimin Gençlik ve Spor Bakanlığı'nda çalıştığı geldi. Oraya gideriz hem ihtiyaçlarımız karşılarız, hem de birilerine faydamız dokunur diye düşündüm. Orada bir teyze vardı. Ara holde çekyatta yatıyordu. 'Yeğenimle biz burası daha soğuk içeri kısma alalım seni' dedik. 'İnsanlara çok yakın olmayayım, sürekli tuvalet ihtiyacım oluyor' dedi. Sonra biz onunla özel ilgilenmeye başladık (K2,35,K).

Daha sonra katılımcılara 'depremde sonra neler yaşadınız' sorusu yöneltmiştir. Depremden sağ çıkan katılımcılar arabalarına, çadırlara, toplanma alanlarına sığınmışlar, yiyecek bulmakta zorlanmışlardır. Meydana gelen depremle hayatları alt üst olan bireyler bu hususla nasıl başa çıkacaklarını düşünmüşlerdir.

Evden hiçbir şey alamadım. Bundan sonra ne yapacağım diye düşündüm durdum(K3,43,K).

Oturduğumuz ev müstakildi ona rağmen çok sarsıldık. Eve tekrar giremedik zaten ağır hasarlıydı. Bir baraka bulduk başımızı sokacak bir yer bulduğum için şükrediyordum (K4,33,K).

Sonrasında depremzedelere "Deprem için bir önlem ya da tedbir aldınız mı?" diye sorulmuştur. Görüşmelerden elde edilen verilere göre katılımcıların çoğunun deprem anında ne yapacaklarını bilemedikleri, önlem olarak yalnızca eşyaları duvara sabitlediklerini ifade etmişlerdir. K7 kodlu katılımcının şaşkınlıktan afet için hazırlanan deprem çantasını bile kullanamadığı öğrenilmiştir. K5 kodlu katılımcı ise kızının otizm hastası olması nedeniyle evini ona göre dizayn ettiğini belirtmiştir. Afetlerin ani ve beklenmedik anlarda ortaya çıkması nedeniyle afetzedelerin bu tür sonuçlara maruz kalması normaldir.

Dolapları duvara sabitletmiştik. Tam tekmi deprem çantam da vardı. Ama boş şeylermiş, yerinden kımıldayamıyorsun bile(K7,55,K).

DASK dışında hiçbir önlem almamıştım (K12,34,E).

Deprem ya da herhangi bir afet için tedbir almamıştım (K3,43,K).

Deprem için maalesef aldığımız hiçbir önlem yoktu. Hazırlıksız yakalandık(K8,27,K).

Deprem için bir önlem almamıştık. Çünkü bu kadar şiddetli olacağını tahmin etmiyorduk(K9,42,K).

Osmaniye'den fay hattı geçiyor diye sürekli deprem olur zaten buralarda. Bu kadar büyük şiddette olacağını kimse tahmin edemezdi ki. Hiç tedbir falan da almamıştık (K1,41,K).

Kızım otizm hastası olduğu için evimde kırılacak ve birilerinin üzerine düşecek eşya yoktur (K5,45,K).

Depremzedeler yaşanan afet sonucunda acil alabilecekleri eşyaları alıp hasar görme ihtimalleri olan binaları terk etmişlerdir. Kronik hastalığı bulunan depremzedeler ilaçlarını yanlarına alamayıp günlerce ilaçları tedarik etmekte zorluk yaşamışlardır.

Eşim tansiyon, bense şeker hastasıyım. İnsülin kullanıyorum. Deprem sırasında sadece arabanın anahtarını ve montlarımızı alabildik. Günlük içmemiz gereken ilaçlarımızı 3-4 gün içemedik. Zلزelenin stresi de birleşince ilaçları tedarik edene kadar kendimize gelemedik. Acil durumlar için bir çanta hazırlasak bunları yaşamazdık (K14,57,E).

5.7.1. Deprem Sonrası Meydana Gelen Olaylar

Zelzeleler etkili oldukları alanlarda can ve mal kayıplarına sebep olabilmektedir. Yapılan görüşmeler neticesinde mal kaybı yaşayan vatandaşlar daha yüksek orandadır. Depremzedelerden K7 kodlu katılımcı depremde yıllardır aynı yastığa baş koyduğu eşini kaybetmiştir. Sorulan bazı sorulara çekimser kalmayı tercih ederek özlemini ve kederini görüşmenin her anında hissettirmiştir. K10 kodlu erkek katılımcı ise kuzeni ve ailesinin ölümünü hâlâ atlatamadığını ifade etmektedir. K7 kodlu katılımcı ve K10 kodlu katılımcının kuzeni ve ailesi aynı apartmanda ikamet etmekte oldukları elde edilen veriler arasındadır.

İnşaat malzemelerinin eksik kullanılması sebebiyle bizim sitede 105 kişi hayatını kaybetti. Ben de yol arkadaşımı, hayatımın anlamını, eşimi kaybettim. Öyle derin bir acı ki kelimeler kifayetsiz kalıyor” (K7,55,K).

Enkazdan kızımı ve karımı çıkardım. İki oğlumu ve annemi yığıntılar içerisinde çok aradım. 3 saat sonra AFAD ekipleri geldiler. Ortanca oğlum ağır yaralıydı. Eşime ve bana müdahale edilirken annem ve büyük oğlumun ölüm haberini komşularım verdi (K13,42,K).

Kuzenim ve ailesi 10 katlı binanın en üst katında oturmaktaydı. Evin aşağısında ekmek fırını vardı. Edindiğim bilgilere göre, 03.30-04.00 sularında sabah ekmeğini çıkarmak üzere gelen fırın çalışanları ekmekleri pişirmek için fırını yakmışlar ve 04.17’de depremin meydana gelmesinin ardından yangın çıkmış. Sitenin sakinlerinin büyük kısmı dumandan boğularak ölmüş, kimisi ise enkazda kalarak can vermiş. Kuzenim ve ailesinden sağ çıkan olmadı; enkazdan çok kötü bir halde çıktılar, onları çok özleyorum (K10,54,E).

Deprem sonrası yaşanan manevi kayıplar dışında, deprem katılımcıların birçoğunun hayatında maddi tahribata neden olmuştur. Depremzedeler evlerinin ve iş yerlerinin yıkıldığını, eşyalarının kullanılamaz hale geldiğini belirtmişlerdir.

Öğlen olan deprem sonrası ‘ekmek tekne’min durumuna bakmaya gittim. Duvarlar kepmiş, sattığım ürünler kullanılamaz hale gelmişti (K15,55,E).

Televizyonumuz ve bardaklarımız kırıldı (K5,45,K).

Oturduğum ev ve dükkânım ağır hasar aldığı için yıkım kararı aldı. Yıkım öncesi iş yerinde ve evimde sağlam olan eşyaları almak için gittiğimde hiçbir şeyi yerinde bulamadım. İki yeri de yağmalamışlardı. Bu sıfır noktasına döndüğümün işaretiydi. Maalesef elimde avucumda bir birikimim de yoktu(K3,43,K).

İş yerim oturduğum apartmanın altındaydı. Depremden sonra ağır hasarlı olduğu için yıkım kararı verildi. Eşimin de iş yeri de yıkıldı. Ekonomik olarak buhrana girdik(K6,56,K).

Oturduğum konut müstakildi. İş yerim ve evim ağır hasarlı olduğu için yıkıldı(K4,33,K).

Evimi, arabamı ve eşyalarımın hepsini kaybettim(K7,55,K).

İş yerim ve evim ikisi de ağır hasar gördüğü için yıkım kararı çıktı(K9,42,E).

Evimiz depremde dolayı ağır hasar aldı, çok kısa bir süre sonra da yıkım kararı ile yıkıldı. Komşularımızdan bazıları güvenli olmayan şekilde sağlam eşyalarını almaya çalıştılar. Biz hiçbir eşyamızı almadık(K8,27,K).

Evde devrilmeyen bir şey kalmamıştı. Onu da geçtim evden çıkmadan önce çocukların odasındaki duvar patlamış, resmen çocukların odası görünüyordu. Bu halimiz şükür yine(K11,61,E).

Deprem sonrası eve birkaç eşya almak için mecburen girdik. Kırılmadık, dökülmedik bir şey yoktu. Birkaç hafta önce evi boyatmıştık. Yaptığımız masraflar boşa gitti(K14,57,K).

Daha sonra katılımcılara “Depremden sonra nerde kaldınız? “sorusu yöneltilmiştir. Derinlemesine yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların bazılarının arabada kaldığı, bazılarının çadırlarda ve barınaklarda kaldığı, bazı katılımcıların ise evi hasar görmeyen yakınlarına gittiği açığa çıkmıştır.

6 gün boyunca aile dostumun arabasında 4 kişi kaldık. Binalardan korkar hale gelmiştik artık. Sonra da devletin kız yurduna gittik bir süre de orada kaldık(K3,43,K).

Bir şekilde apartmanın aşağısına indik. Aile apartmanında oturduğum için kardeşlerimle aynı sitede oturuyoruz. Herkesin iyi olduğundan emin olduktan sonra ailecek ve kardeşlerimgille çiftliğimize gittik ve oradaki eve sığındık(K11,61,E).

Dörtüyl’da ikamet eden ve evleri müstakil olan akrabalarımızın yanına giderek 2 ay onlarla beraber yaşadık(K8,27,K).

Bir müddet tanıdıkların yanında kaldım. Sonra belediye konteynera yerleştirdi beni(K1,41,K).

Eski eşim tanıdığının arabasını emanet aldı. Çocuklarla biraz orda kaldık sonra arkadaşları geri istemiş. Bir tane korunaksız baraka bulmuş ne yapalım mecburen biraz da orda kaldık(K4,33,K).

Son depremin de bitmesini bekledik. Bizimkilere kalsa deprem olurken aşağı ineceklerdi. Deprem durdu baktım hadi dedim bizimkilere. Arabanın anahtarı giriş portmantolukta olması onu da alamazdık eminim. Neyse telaşla indik binalardan uzağa durduk. Bir süre sonra çiftlikteki eve sığındık. Orada da iki hafta kalabildik. Baktık kalabalık edik biz burada fazla duramayız. Kalktık bizim oğlanın yanına Adana'ya gittik(K14,57,E).

Annemin ve oğlumun ölüm haberini aldıktan sonra ayaklarımın bağı çözüldü. Mahalledeki komşulardan Allah razı olsun. Beyin hücrelerimi hissetmiyordum ki kalacak yer düşünüyüm neyse bir çadır getirdiler(K13,42,E).

Çok yağmur yağıyor. Herkes boş arazilerine arabalarını çekmiş, biz de öyle yaptık. Birkaç gün öyle bir içeri bir dışarı yaptık(K2,35,K).

Aynı anda iki bina birden gözümüzün önünde çöktü. Nereye gideceğimizi bilemedik. Eşim annesinden haber aldı. Orada hasarı geç çizik bile yokmuş. Birkaç gün geçti. Çoluk çocuk gittik kaynanaya(K9,42,E).

Aşağıya indiğimiz anda her yer birbirine girmişti. Biz de 3 gün arkadaşımın babasının fabrika bahçesinde arabada kaldık. 3 günün sonunda 1 ay boyunca apartmanda sadece biz gündüz evde kalıp akşam arabada yattık. Sonrasında da kardeşim üniversitede sosyal tesislerin kantininde çalışıyordu onun sayesinde 15 gün orda kaldık(K5,45,K).

Bir süre arabada kaldık. Sonra da AFAD 'a başvurduk, konteyner talebinde bulunduk. Ev için konteyner verdiler(K6,56,K).

Barınma ihtiyacımızı arabamızda kalarak karşıladık(K12,34,E).

Aylarca çadırdaki kaldık(K15,55,E).

Mesleği çiftçilik olan katılımcıdan edinilen bilgilere göre beslediği hayvanların da depremde bir hayli etkilendiğini ve toprakta ekili ürünlerinin de hasar gördüğünü belirtmiştir.

Depremden önce tarlaya buğday ekmiştim. Kendimize gelip buğdaylara bakalım dediğimizde ekinler perişan haldeydi. Tarla işleri dışında bakmakta olduğum hayvanlar da vardı. Hayvanların hepsi huzursuzdu, belli ki onlar da etkilenmişti. İneklerin bir kısmı sütten kesildi. Haftalarca süt satamadım(K11,61, E).

5.7.2. Deprem Sonrası Ortaya Çıkan Tahribat ve Arama-Kurtarma Faaliyetleri

Son yıllarda meydana gelen depremler, Türkiye'nin deprem öncesi aşamalarında ve deprem neticesinde ortaya çıkan sorunlarda problemleri çözme yeteneğinin zayıf olduğunu göstermektedir. 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen 7,7 ve 7.6 büyüklüğündeki depremler Elazığ'dan Hatay'a kadar geniş perspektifte bir alanda tahribata neden olmuştur. Alanında yetkin araştırmacılar zuhur eden zelzelenin yüzeye yakınlığı, kısa sürede tekrardan büyük ölçekte bir depremin meydana gelmesi ve depremin süresinin uzun olması sebebiyle yıkımın derecesini tetiklediğini belirtiyorlar.

Arama-kurtarma, yardım aşamalarında hükümet ve hükümet dışı örgütlerle birlikte toplumun her kesimi de her aşamada yardım çalışmalarına katılmışlardır. Ayrıca dünyanın dört bir yanından birçok ülke Türkiye'ye yardım eli uzatmıştır. AA'nın verileri incelendiğinde, İHH kapsamında yaklaşık 3 bin kişilik bir ekip deprem bölgesinde faaliyet göstermiştir. Ensar, TÜRGEV, TÜGVA, ÖNDER, Ahbap, Yeryüzü doktorları olmak üzere birden fazla STK da deprem sonrası çalışmalarda etkin rol almıştır.

Afet esnasında ve sonrasında yapılacak müdahalelerin saniye bile geciktirilmeden yapılması hayati açıdan önem arz etmektedir. Müdahalenin ivedilikle gerçekleşebilmesi ancak afet meydana gelmeden ortaya konulan acil durum afet eylem planlarının üretilmiş olması ile mümkün kılınabilmektedir. Dünyanın farklı coğrafyalarında farklı afet türleri meydana gelmektedir.

Her ne kadar afet akıllarda depremi çağrıştırırsa da ülke ve coğrafya değişince sıklıkla baş edilmeye çalışılan afet de çeşitlilik göstermektedir. Şiddetleri ve türleri farklılık gösteren afetlerin ortaya çıkardığı sonuçlar da bu noktada birbirinden ayrılmaktadır. “Bu duruma çarpıcı bir örnek 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen MS=7.4 büyüklüğündeki Doğu Marmara (Gölcük) depreminde yaklaşık 16.000 insanımızı kaybetmemize karşılık Japonya’da 2003 yılında meydana gelen M=7.6 ve M=8 büyüklüğündeki depremlerin ilkinde birkaç kişinin, ikincisinde ise sadece bir kişinin kalp krizi sonucu hayatını kaybetmesidir (Demirci ve Karakuyu, 2004).

1999 Marmara Depremi sonrası ortaya çıkan tahribatla Türkiye’de afet yönetimi alanında çalışmalar yükselişe geçmiştir. AFAD, afet ve acil durumlar ile sivil savunmaya ilişkin hizmetlerin ülke düzeyinde etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemlerin alınması ve olayların meydana gelmesinden önce hazırlık ve zarar azaltma, olay sırasında yapılacak müdahale ve olay sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması ve bu konularda politikaların üretilmesi ve uygulanması amaçlarıyla kurulan bir kurumdur (AFAD, 2011).

Eş güdüm sağlanması gereken kurumların afetlerle ilgili yetki ve sorumluluklarının yeniden tanımlanması ihtiyacı afet ve acil durumlarda yetki ve koordinasyonun tek bir elde toplanmasını zorunlu kılmıştır (AFAD, 2018, s. 28).

Bu doğrultuda 29 Mayıs 2009 tarihinde çıkarılan 5902 sayılı yasa ile Başbakanlık’a bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurularak yetki ve sorumluluklar tek bir çatı altında toplanmıştır. Başkanlık, 15 Temmuz 2018 tarihinde yayımlanan 4 Numaralı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile İçişleri Bakanlığına bağlanmıştır (AFAD, 2018, s. 28)

Afeti afet olarak tanımlayabilmek ancak maddi ve manevi hasara yol açmasıyla mümkün olmaktadır. Afet bölgesi ise afetin olumsuz sonuçlarından ciddi boyutlarda etkilenen ve yetkililerce acil yardıma ihtiyaç duyulduğunda “Afet Bölgesi” ilan edilmesi şartı aranmaksızın doğal olarak ortaya çıkan bölgelerdir (Ergünay, 2002).

Afetin meydana geldiği bölgelerde depremzedeler, yaralıların tedavi edilmesi ve enkazda kalan canların kurtarılması için kamu ve kamu dışı kuruluşların, gönüllü ekiplerin yardıma ihtiyaç duyarlar. ”Acil yardım afetzedeleri kurtarma, yaralılara ilk yardım ve tıbbi tedavi yapma, aç ve açıkta kalan ailelerin geçici barındırılması ve bunların yiyecek, giyecek, ısıtma, aydınlatma ve diğer ihtiyaç maddelerinin karşılanması ve salgınları önlemek için yapılacak yardımlardır “(Resmi, Gazete, 08.05.1988).

Derinlemesine yapılan görüşmeler sonucunda katılımcılar deprem sonrası AFAD ve Kızılay bölgede aktif konumda olduğunu, bir katılımcı ise diğer ülkelerden arama kurtarma ekiplerinin bulunduğunu belirtmiştir. Kadın katılımcılardan biri de hiçbir şey hatırlamadığını söylemiştir. K8 kodlu katılımcı da STK’ların ve vatandaşların daha aktif olduğunu ifade etmiştir.

Bizimle birlikte etrafımızda iki üç müstakil daha yıkıldı. Ben kızımın üstüne kapanmıştım, karım ise ancak küçük oğlumu sarıp sarmalayabilmiş. Biz 2.katta oturuyorduk. Enkazın üstüne çıktım. Kızımı ve eşimi çıkardım. Küçük oğlumu da buldum kanlar içindeydi ama şükür nefes alıyordu. Sesim içime kaçana kadar annem ve büyük oğlumun seslerini duyarım diye seslendim. Her defasında daha yüksek sesle... 3 saat sonra AFAD geldi. Annemi ve büyük oğlumu da buldular taş yığınlarının arasından. Sonra da ambulans sesleri işte(K13,42,E).

AFAD’ın çok yardımları dokundu, enkazda kalanları da çıkarmak için bayağı çaba sarf ettiler(K1,41,K).

Fıstıkçılar çarşısı tamamen yıkılmıştı. Bölgede AFAD’ın ekiplerini gördüğümü hatırlıyorum hayal meyal o da(K5,45,K).

Oturdıkları bina çökünce yangın çıkmış. 5 gün sonra enkazdan kuzenim ve aile bireylerinin cenazelerini AFAD ekipleri, ambulans ve itfaiye ekipleriyle çıkardık. Yaşadığım o saniyeler gözümün önünden gitmiyor(K10,54,E).

Arama kurtarma çalışmaları esnasında hangi kurum vardı inan hatırlamıyorum(K3,43,K).

Herhangi bir kurumun deprem anında sağlıklı şekilde ve gereğine uygun olarak

hazır beklediğini düşünmüyorum. STK'ların ve vatandaşların daha aktif olduğunu düşünüyorum (K8,27,K).

Yapılan görüşme esnasında katılımcılara” 6 Şubat depreminde gönüllü olarak görev aldınız mı? “sorusu sorulmuştur. Yalnızca kadın katılımcılardan birinin toplanma alanı olan Gençlik ve Spor Bakanlığında gönüllü görev aldığı elde edilen veriler arasındadır. Katılımcı ayrıca yurdun her yerinden yardımların geldiğini ifade etmiştir. Yaşadığı anları şu şekilde aktarmıştır;

Kardeşimin çalıştığı Gençlik ve Spor Bakanlığına geldik. Ben dışarıda tek başıma beklerken Bakanlığa bir tırın yanaştığını fark ettim. Tırın içinden gönüllü vatandaşların gönderdiği sobalar, battaniyeler, giysiler, erzaklar ve daha sayamadığım pek çok şey... Gönüllü arkadaşlara dâhil oldum, toplam 15 kişiydik. İhtiyaç listelerini alıyorduk ve en güzel şekilde paket yapıp veriyorduk. Akşama kadar o şekilde çalışıyorduk. Akşam da çadır kentte oturan, evleri yıkılan ailelerin ihtiyaçlarını karşılamaya gidiyorduk. Öyle güzel bir arkadaş ortamı olmuştu ki hepimiz canla başla çalışıyorduk(K2,35,K).

Polis katılımcı ile yapılan görüşmelerden ailesinin güvende olduğundan emin olduktan sonra birçok görevde yer aldığı, polis telsizinin hiç susmadığı ama detay vermekte çekimser kaldığı görülmüştür. Buradan elde edilen verilere göre yaşadığı anları hâlâ unutmadığı tespit edilmiştir.

Yollar çok kalabalıktı. Tam bir keşmekeş hali. Telsiz de susmadı hiç. Her gelen haberle ailem daha da çok endişeleniyordu, farkındaydım. Onların güvende olduğundan emin olmam lazımdı. Tanıdıkları arayıp arabayı onların arazisine götürünce hemen görev başına döndüm. Gördüklerim, duyduklarım çok kötüydü. Yatıp kalkıp şükretmek gerek nefes aldığımıza. Öyle işte...(K12,34,E).

Bunun dışında erkek katılımcılardan birkaçından aktarılanlara göre arama kurtarma faaliyetlerinde yer almak istedikleri ama bölgeye geldikleriyle yetkililerin yardım etmelerine izin vermediklerini ifade etmişlerdir.

Kuzenimgilin cenazesine ulaşana kadar zar zor orada durabildim. Çoğu kez yetkililerden uyarı aldım. Yardım isteyen o çığlıkları, bağırışları duysaydınız(K10,54,E).

Bizimkileri çiftliğe bıraktım. Sonra dedik eniştemle, kardeşimle ve yeğenimle gidelim bakalım yardımımız dokunur mu diye. Gittik müsaade etmediler, geri döndük mecbur(K11,61,E).

Çiftliğe gidene kadar geçtiğimiz yollar tanınmaz haldeydi. Daha dün geçmiştik buralardan gezmiştik biraz. Neyse ışıklar da çalışmıyor bir şekilde o kaostan sonra çiftliğe gittik. Baktık olmayacak böyle bir yandan itfaiye, ambulans sesleri... Kaynımla yakındaki enkaza gitmeye karar verdik. Ne mümkün yaklaşamadık bile yakınlarına. İzin vermediler ki, polis kaynıyordu(K14,57,E).

5.7.3. Deprem Sonrası Depremzedelerin Temel İhtiyaçlarının Giderilmesi

Sarılması zor yaralar oluşmasına sebep olan depremler, acil durum niteliği taşımaktadır. Depremzedelerin büyük kısmı yaşanan felaket sonrası psikolojik olarak çöküntü yaşamaktadır. Temel ihtiyaç olan beslenmelerini de düzenli bir şekilde yerine getirmemezlerse yaşadıkları stres ve travma yüksek seviyelere çıkar. Afet yönetiminde beslenme, afetten etkilenen bölgelerde yaşayan insanların dirençlerinin ve sağlıklarının korunması açısından kritik öneme sahiptir (Yıldız, 2022). Bu husus toplum sağlığı açısından büyük önem arz etmektedir. Meydana gelen afetler sonrası bir yandan enkazda kalan bireyler için arama kurtarma faaliyetleri devam ederken diğer yandan depremlerle barınma, ısınma, yiyecek sorunları ortaya çıkmıştır.

Yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda katılımcıların çoğunun bu hususlarda sıkıntılar yaşadığı belirlenmiştir. İlk günler daha depremin şokunu atlatamamış olan depremde katılımcılar temel ihtiyaçlarını deprem sonrası belirlenmiş olan toplanma alanlarından karşılamışlardır. Katılımcılar süreci şu şekilde aktarmıştır;

Zaten kötüyüz beyin desen durmuş vaziyette. Üzüntüden kolumun ağrısını hissedemez duruma gelmişim artık. Çadıra gelene kadar çocukların üşüdüğünün farkındaydım. Ne para ne kıyafet gözüme gözükmemiş o an. Zaten yiyecek iştah da var mıydı ki o da ayrı mesele. Birkaç bir şey yiyoruz mecbur. Çocuklar için eşim ve ben ayakta durmak zorundayız diye kendimizi teselli ediyoruz. Tuvalet falan zor oldu ama idare ettik bir şekilde. Çadıra girerken üstümüzde yataktan kalktığımız gibi ince şeyler vardı tabi, Battaniye verdiler orada(K13,42,E).

6 gün boyunca toplanma alanlarında dağıtılan yiyeceklerle çok şükür aç kalmadık. Bakıyordum da Türkiye'nin çok yerinden belediyeler de yardımlarda vardı. AFAD ve Kızılay çok uzun süre bölgede gördüğüm iki kurum, belli STK'lar vardı bir de. Gelen arabalardan çıkan yardım kolilerinin içerisinde erzak, kıyafet, çorap ve battaniyeler çıkıyordu(K3,43,K). “

Konteyner kente gelene kadar sorun yaşadım bayağı. Masaya konandan ancak birkaç lokma yedim. Birçok kurum, kuruluş yardım etti herkese(K1, 41,K).

Gençlik ve Spor Bakanlığına tüm ihtiyaçlarımız karşılandı. Oraya gelen yardımlardan biz de payımıza düşeni aldık. Günler öyleydi(K2,35,K).

Kızı otizm hastası olan kadın katılımcının daha fazla şeye ihtiyaç duyması tanıdık olan bir yere geçmeden temel ihtiyaçlara ulaşımında sorun yaşadıklarını belirtmiştir. Ayrıca kızının sürekli banyo yapmak istemesi nedeniyle her gün eve gitmek zorunda kaldığını ifade etmiştir.

Ben gün içerisinde başka toplanma alanına gidiyordum. ‘Müge Anlı Aşevi’ vardı. Ve daha birçok kuruluş... Oranın düzeni ve dayanışması güzeldi. Kardeşim kantinde çalışmasa kargaşadan hiçbir şey alamazdık ki. Bez ve ıslak gibi temel ihtiyaç yardımı yapıldı(K5,45,K).

Örneklem grupta görüşülen erkek katılımcılardan ikisi yanlarında para olmasına rağmen ilk 3 gün ekmek dahi bulamadıklarını, bu yüzden toplanma alanlarından yemek tedarik ettiklerini ya da kaldıkları bölgeye yakın hayırsever bir sahibi olan tesisten çorba içmeye gittiklerini ifade etmişlerdir. K14 kodlu erkek katılımcının şeker hastası olması ve eşinin de hipertansiyon hastası olması sebebiyle pek aç duramadıkları öğrenilirken aynı şekilde K11'in de şeker hastası olduğu öğrenilmiştir.

Arabanın anahtarını alıp çıktık ya. Gittik çiftliğe de. Neyse soba vardı tünedik etrafına hepimiz. Yatılacak vakit gelince de bir yerlere kıvrıldık. Sabah oldu herkes aç. Fırınlardan hepsi kapalı aynı şekilde marketler de öyle kapalı. Biraz çarşıya doğru gittik geri. Tesisin bahçesini dopdolu olduğunu gördük. Baktık içerde çorba dağıtıyorlar. Birkaç gün öyle geçti(K14,57,E).

Hepimiz toplandık yiyecek bir şeyler aramak için. Bir tesis bulduk çorba vardı birer bardak aldık ellerimize içtik(K11,61,E).

Katılımcıların birçoğu sıcak suya ulaşım konusunda büyük sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Çadırdaki banyo için su bulmamız hayli zaman almıştı.10 gün sonraydı ancak yıkanabildik(K15,55,E).

Banyo yapmak da lüks bir şeymiş onu anladık(K6,56,K).

Çiftlikteki tüm su boruları deprem yüzünden patlamıştı. Tamir etmek günler almıştı. İlk zamanlar su da kesikti zaten(K11,61,E).

Tam su geldi diye sevindik sonra da açık yerlerde odun sobası aradık banyo yapabilmek için(K14,57,E).

Yanlarına para almış olan depremzede katılımcıların paralarının belirli bir süreye kadar işe yaramadığı da tespit edilen veriler arasındadır.

Neyse para almayı da düşünebilmişiz o kafayla. Gerçi bir işe yaramadı(K14,57,E).

Her yer kapalı diye yanımızda olan paranın da bir anlamı kalmadı ki(K11,61,E).

Toplanma ve dağıtım alanlarına gelen yardımların, insanlar tarafından bencilce kullanıldığı, yardıma muhtaç olan kesimin gözetilmediği tespit edilmiştir.

Bu gözetimin sağlanması için denetim yapacak yetkililerin de kendi menfaatlerini ön planda tuttıkları elde edilen veriler arasındadır.

Yardım tırlarında gelen yardım kolilerini açıp herkese eşit şekilde dağıtım yapıyorduk. Tabi öncelikle yardıma ihtiyacı olan, çocuğu fazla olan, yaşlı olanlara veriyorduk. Engelli bireyleri olan aileler de vardı onları önce veriyorduk da görevlilerin hoşuna gitmiyordu ki. Bir iki defa tanıdıklarını içeri alıp istediklerini elleriyle almaları için yönlendirirken gördüm.

Elinde 30 çift çorap götüreni bile gördüm ya(K2,35,K).

Tesiste herkesin bir tarafa doğru yöneldiğini gördük. Gittik o yana bakalım diye. Koli koli LCW kıyafetler göndermişti. İnsanların hepsi kıyafetlere üşüşmüştü. Üstlerinde mont olan insanlar kendilerine yedek diye aldılar sanırım. Kolinin başında duran kişi de köşeye ayırıyordu. Hâlbuki hiç çorabı bile olmayan insanlar doluydu(K14,57,E).

İçecek suyumuz bitince meydandaki çadırların oraya gittik. Yemek dağıtımı vardı. Şurada yemeğimizi de yiyelim dedik. Önümüzde üç kişi vardı. MC Donald's hamburger göndermişti. Arka kutu da doluydu gördüm. Sıra bize geldi, hamburger yiyecez diye heveslendi çocuklar bitmiş kalmamış dediler. Gözümle gördüm sakladılar çantalarına(K10,54,E).

Gordon Marshall'a göre dayanışma bir güç ve direniş kaynağı olduğu, dolayısıyla bir amaca yönelik birlik oluşturmayı kapsadığı için değer verilir (Marshall, 1999: 133).Gençlik ve Spor Bakanlığında gönüllü olarak çalışan K2 kodlu katılımcının ifadeleri arada menfaat duyguları ön plana çıksa da Dünyanın dört bir yanından gelen yardımlarla depremin yaralarının sarılması için tek yürek olunduğunu kanıtlar niteliktedir. Bir diğer dayanışma örneği ise K3 kodlu kadın katılımcı tarafından aktarılmıştır.

Kız yurdunda kalırken yemeği ve daha birden fazla yapılacak iş beraber yapılıyordu. İnsanlar arasında dayanışma vardı(K3,43,K).

Gelen yardım kolilerinin içerisinde çocukların notlarının çıktığını ifade etmiştir.Bu husus afet durumlarında dayanışmanın önemini vurgulamaktadır.

“Bencilce davranışlar bir tarafa gelen yardımlardan çıkan notlar bizi hem sevindiriyor, hem de duygulandırıyor. O zaman dayanışma içinde olduğum ekile ortak grubumuz var hatta oradaki grup simgemiz notlardan biri; size en sevdiğim oyuncakları armağan etmek istedim Sakarya Söğütlü'den. Oyuncakları, eşyaları kırılıp kaybolan arkadaşlarımız için geçmiş olsun Türkiye'm”(K2,35,K).

5.7.4. Katılımcıların Yeni Yaşam Alanları ve İş Yerleri

Katılımcılara ”Geçici barınma sonrası şuan nerede yaşıyorsunuz? “sorusu yöneltilmiştir.K10 kodlu katılımcı evinin az hasarlı olduğunu en başlarda apartmana giremediklerini sonradan bir iki komşunun geldiğini öğrenince evlerini tamir ettirip oturmaya devam ettiklerini,K2 kodlu katılımcı da evinin az hasarlı olduğunu bir müddet Gençlik ve Spor Bakanlığında kaldığını şimdi ise evlenip başka bir evde oturduğunu,K7 kodlu kadın katılımcı depremde yaralandığı ve birkaç hafta yoğun bakımda kaldığını, sonrasında TOKİ'ye taşındığını ifade etmiştir. K1 kodlu kadın katılımcı ilk zamanlarda tanıdıklarının yanında kalarak sonrasında belediyenin aracılığıyla konteyner kente yerleştirildiğini,K6 kodlu katılımcı ise arabada kaldığını onu takip eden aşamadaysa yardım için Kuaförler Dernek Başkanlığı'na başvurduğunu, Başkanlığın AFAD'a yönlendirdiğini ifade etmiştir.

K13 kodlu katılımcı çadırda kaldıklarını sonraki süreçte elindeki avucundakini toparlayıp sağlam bir ev aldığını, K11 ve K14 kodlu erkek katılımcıların evlerinin az hasarlı olduğu bir süre çiftlikteki evlerinde kaldıklarını sonra sağlam olduğundan emin olup K11 kodlu katılımcının evine geçtiği, K14 kodlu katılımcı Adana'da oğlunun yanında bir müddet kalıp sonrasında artçı depremler azılınca evinde yaşamaya devam ettiğini belirtmiştir.

K11 ve K14 kodlu erkek katılımcılar çiftlikteki evlerde kalırken aile bireylerinde iki kişiyi akrep soktuğunu Hal böyle olunca orada da fazla kalamayacaklarını anladıklarını ifade etmişlerdir. K15 kodlu erkek katılımcı evi ve iş yeri ağır hasar aldığı için çadırda kalmış, AFAD'a başvuru yaptıktan sonra her ikisi için de kendisine konteyner temin edilmiş, K12 kodlu katılımcının oturduğu ev az hasar almış, kendisi ve ailesi geçici süre arabada kalmış sonrasında ailesi o güne ait bir şey hatırlamasın diye başka bir eve taşınmıştır. K8 kodlu katılımcının evi ağır hasar alması nedeniyle kısa bir süre sonra yıkılmış, kendisi ve annesi akrabalarında kaldıktan sonra sağlam bir apartman dairesinde yeni bir düzen kurmuşlardır.

K9 kodlu erkek katılımcının iş yeri ve evi depremde ağır hasar görmüş ve yıkılmıştır. Sağlamlığı sebebiyle bir süre kaynanasında kalmış, kendini psikolojik açıdan toparlayınca belediye ve AFAD ekiplerinin yardımıyla hem evi hem de iş yeri için konteyner başvurusunda bulunmuştur. Hâlihazırda evi kaynanasına yakın bir yerde konteyner, iş yeri faaliyetini de konteyner bünyesinde sürdürmektedir.

K5 kodlu katılımcı 15 gün sosyal tesislerde temel ihtiyaçlarını gidermiş, evini tekrardan kızı ve ailesi için yaşanabilir hale getirildikten sonra evlerinde yaşamaya devam ettiklerini, K4 kodlu kadın katılımcı bir süre barakada kaldığını sonrasında AFAD'a başvurarak evi ve işyeri için konteyner hakkı kazanmıştır. Son olarak K3 kodlu kadın katılımcı kız yurdunda kaldıktan sonra belediyeye başvurarak evi ve iş yeri için konteyner talebinde bulunmuş, talebi olumlu sonuçlanmıştır.

İncelemeler yapıldı, binaya mühendisler gelip gitti. En başlarda girmekten korkuyorduk eve. Birkaç hafta sonra bir iki komşumuzda lamba görünce bismillah dedik gittik eve. Yapılacak tadilat fazlaydı yavaş yavaş yaptırıldık(K10,54,E).

Gençlik Ve Spor Bakanlığı'nda gönüllü görevimi ifa ettikten sonra biriyle tanıştım, evlendim. Şuanda iyi bir binada oturuyorum, memnunum şükür(K2,35,K).

Depremde ağır yara aldığım için hastaneye götürmüşler. Yoğun bakıma almışlar

hemen, ölümden dönmüşüm. TOKİ'ye geldim şimdi”(K7,55,K).

Tanıdıklarla ne kadar daha kalacaktım ki durumu anlattım belediyeye ayağımı da gösterdim işte. Tamam dediler sana konteyner verelim buradayım şuan”(K1,41,K).

Arabadaydık ya daracık. Yatak arıyor sırtı insanın. Kuaförler Dernek Başkanlığına gideyim dedim, AFAD yardımcı olur dediler yetkililer. İş yerimde evim de artık burası”(K6,56,K).

Çadırdan ailemi o kadar süre bırakamazdım, bir de yola gidecem ya sürekli yollar uzun bitmiyor. Elimde avucumda kalanları toparladım. Borç aldım birkaç işte. Dayanıklı bir evde oturalım diye hepsi”(K13,42,E).

Çiftlikte çok fazla kişiydik. Evet kaldık, işim de orada kolay olur dedim önceleri. Olmuyor ama insan ev özlemi duyuyor tabi de. Asıl eve dönüşümüz sobada yakacaz diye çıkardığımız odunlarla gelen akreplerin iki kişiyi sokmasıyla hızlandı. Hasarları tamir sonra boya cila kaldık evde(K11,61,E).

Çiftlikteydik biraz. Sonra akrep çıktı şansımıza. Toplandık Adana'ya geçtik. 5 ay kaldık orada da artçılar azaldı döndük Osmaniye'ye(K14,57,E).

Çadırdan sonra ev ve işyerimin yerine konteyner koydular. Devam şimdi(K15,55,E).

Ortalık biraz duruldu. Bizim görevler aynı şekilde. Eşim hâlâ tedirgin ve endişe içinde. Kalmaya devam etsek sürekli saniyeler gelecek hatırıma. Apartmana dıştan bakınca oturulacak gibi görünmüyor, az hasar verdiler ama. Ev sahibiyle konuştum, çıktık geçtik başka bir daireye(K12,34,E).

En güzel anılarımı biriktirdiğim evimde en felaket zamanları yaşamıştım. Yıkım kararını duyduğumda içim buruklaşmıştı. Şimdi yüksek katlı olmayan bir apartman dairesindeyiz, her şeye yeniden başlıyoruz(K8,27,K).

Su dağıtımına devam ediyoruz, konteynerdeyiz. İşleri yoluna koymaya çalışıyoruz. Psikolojimi toparladım arkadaşlar akıl verdi belediyeye gittim onlar ve AFAD' dan razı olsun Allah. Kaynanama yakın bir yere de konteyner koyuldu kalıyoruz şimdi(K9,42,E).

Tesislerde kaldık ya. Kızım ister istemez huzursuzdu. Eve ne zaman gidecez deyip duruyordu. Yavaş yavaş evi eski haline çevirmeye başladık.Arada kızım gitmek istediği için birkaç saatliğine duruyorduk zaten. Yine kızımın rahat edebileceği şekilde. Döndük evimize(K5,45,K).

Nereye kadar barakada dedik. Olmuyordu çünkü. AFAD'a başvuruyordu herkes haberlerde görmüştüm. Durumumu izah ettim, sokakta kaldığımı söyleyince konteyner kente yerleştirildim. İşime de konteyner kentte devam ediyorum(K4,33,K).

8.aydaydı. Belediyeye başvurmuştum. Hem işim hem de evim için konteyner kente yerleştirdiler. Yağmaya uğradığımız için her şeyi yavaş yavaş para kazandıkça halletmeye çalışıyorum(K3,43,K).

5.7.4.1. Konteyner Kentte Gündelik Yaşam

Meydana gelen depremin üzerinden 1 yıl geçmiş olmasına rağmen hâlihazırda konteyner kentte yaşayan büyük bir nüfusun bölgede ikamet etmesi afet sonrası iyileştirme planlarının çok da hızlı ilerlemediğinin göstergesidir. Osmaniye Valisinden aktarılanlara göre; Kahramanmaraş merkezli ortaya çıkan depremlerin ardından kent merkezinde ilk başta çadır kentler oluşturulmuştur. Konteyner kentin kurulumu gerçekleştiğinde kırılğan gruplar bünyesinde yer alan yaşlılar, depremde yakınlarını kaybedenler ve engelli depremzedelerin öncelikle bölgeye yerleştirildiğini belirtmiştir.

Etik kurul izni alınarak yapılan görüşmeler kapsamında konteyner kente görüşme yapılmak için gidildiğinde oranın adeta ‘sosyal yaşam alanı’ olduğu ve toplumsal ihtiyaçlar için gerekli her şeyin bulunduğu gözlemlenmiştir. Güvenlik görevlilerine sunulan etik kurul izni beraberinde bölgeye girmiştin.

Konteyner kentin etrafı çevriliydi ve dışarıdan herkesin girmesi pek de kolay değildi. Konteynerler bölümlere ayrılmış ve her bölüme bir isim verilmiştir. İş yerleri yıkılan esnaflar burada kaldıkları yerden çalışmaya devam etmekteydiler.

Birkaç esnafla görüşme yapmak istediğimde ise “Benim psikolojim iyi değil”, “Kusura bakmayın hâlâ kendimde değilim” gibi cevaplar alınca teşekkür ederek gönüllülük esaslı yaptığım araştırmada görüşmeyi kabul eden katılımcılarla konuşmak için yol almaya devam ettim. Dışarıda çocuklar oyunlar oynuyor, yetişkinler ise çay-kahve içerek sohbet ediyorlardı. Konteynerlerin içerisi küçük olduğundan dolayı yıkadıkları çamaşırları kurutabilmek için evlerinin önüne ip çekmişlerdi.

Bölümler arasında gezerken market, bakkal, köşker, berber ve kuaför gibi insanların ihtiyaçlarını giderebileceği dükkânlar bulunmaktaydı. Bunlar gibi yeme-içme alanları, kıraathane, anaokulu, aile sağlığı merkezi, çocuk parkları da bulunmaktaydı. Deprem sonrası iyileştirme kapsamında Aile Ve Sosyal Hizmet Bakanlığı’na bağlı psikolojik destek veren bir konteyner varlığı da gözlemlenenler arasındadır.

Hâl böyle olunca depremzedeler konteyner kent ‘sosyal yaşam alanı’ olarak nitelendirilebilmektedir.

Derinlemesine görüşmeler için bölgeye girdiğimde depremin üzerinden 1 yıl geçmişti. Bu kadar süre olmasına rağmen Kızılay ve AFAD'ın iyileştirme kapsamında aktif çalışmalar sürdürdüğü gözlemlenmiştir.

Derinlemesine yapılan görüşmeler bünyesinde konteyner kentte yaşayan K1,K3,K4,K6 kodlu kadın katılımcılara “Konteyner kentte yaşam nasıl, kurum ve kuruluşlar ihtiyaçlarınız için yardım yapıyor mu? ”sorusu yöneltilmiştir. K1 kodlu katılımcı konteyner kente taşındıktan sonra K6 kodlu katılımcının çalışma arkadaşı aradığını komşularından duymuş ve orada işe başlamıştır.

Şartlar iyi. İş de buldum kuaförün yanında çalışıyorum. Harçlığım çıkıyor. Konteynerlerin içerisinde her şeyimiz var. Televizyon, çamaşır makinesi, sıcak su falan hepsi... Aylık yardımlar yapıyorlar. Bir yandan da çalışıyorum. İyi şimdilik yardımcı oluyorlar yani. Bakkal, market her şey var görmüşsündür(K1,41,K).

Konteynerler küçük biraz ama idare ediyoruz. Ev gibi olmaz zaten. Günlük rutinler aynı. Herkese yardım yapıyorlar erzak, temizlik ve hijyen malzemeleri için. Yaşam kolay bir de. Her şey var ya. Eski müşterilerim de sağ olsun bırakmadı bir de çalışma arkadaşım var ikimiz üstesinden geliyoruz(K6,56,K).

Ayrıca K3 ve K4 kodlu katılımcılar küçük yaşta çocukları olduğunu ifade etmişlerdir. Ders çalışabilmeleri amacıyla kütüphanenin de bulunduğu belirten katılımcılar hem derslerini yapıp hem de boş zamanlarını değerlendirebilecekleri aktivite alanları olduğunu söylemişlerdir.

Konteynerlerin içinde her şeyimiz var. Ocakta yemeğimi pişiriyorum, banyomu yapabiliyorum. Klimam var açıyorum klimayı ufak ya ısınıyor hemen. Aylık yardım için dağıtım da yapıyorlar ufak tefek yardımı dokunuyor yine de. Gündüz işyerindeyim. Çocuklar ufak ya daha ablası okullarına gidiyor, geliyorlar. Kütüphane de var isteyince gidebilecekleri. Çıkışta Halk Eğitimin kursuna gidiyorlar iki adım şurası. Futbol falan varmış, satranç da. Özellikle afette ne yapacaklarını öğretilir diye o kursa da gönderiyorum(K4,33,K).

Sokakta kalmıştık ya. Rahatsız burada konteyner korunaklı bizimkilerde klima da var zaten. Üşüyünce sıcaklayınca açıyoruz. Belediye, AFAD ve Kızılay yetkilileri tarafından destek kapsamında malzemeler de dağıtılıyor. En çok onları görüyorum. Allah devletimize, milletimize zeval vermesin. Çocuğum eğitime devam ediyor en çok ona seviniyorum. Arkada ücretsiz kurs da veriyor devlet onların da bir ikisini gidiyor kimi zaman. Yuvarlanıp gidiyoruz derler ya o hesap(K3,43,K).

Katılımcılar ‘yaşam alanı’ olarak betimlenebilecek olan konteyner kentte çocuklara ve yetişkinlere yönelik Halk Eğitim merkezli kursların düzenlediğini belirtmişlerdir. Alanında uzman yetkililer tarafından spor faaliyetleri, el işleri ve afete hazırlık kapsamında eğitici kursların düzenlendiği elde edilen veriler arasındadır.

Konteyner kentte yaşayan kadın katılımcıların dördü de iş hayatında aktif oldukları için kurslarda devamlılık sağlayamadıklarını aktarmışlardır.

Tek çocuklar için değil biz yetişkinler için de kurslar açılar, komşular gidiyor da ben çalıştığım için zaman bulamıyorum. Çocukları da bırakamıyorum(K4,33,K).

Akşam olanlara müşteri olmazsa dükkânı kapatıp gidiyorum. Güzel, kafa dağıtıcı ortam oluyor, arkadaş da edinirsin diyorum kendime(K6,54,K).

Pek gitmiyorum ya ayakta oluyorum tüm gün. Ağrım oluyor dinleniyorum(K1,41,K).

Aklım fikrim çocuğum. İşten eve evden işe başka aktivite yapacak ne zamanım var ne halim(K3,43,K).

Veriler incelendiğinde K4 ve K3 kodlu kadın katılımcıların çocuklarını tek başlarına büyütme zorunda oldukları için hayatlarının daha zor olduğu söylenebilir. Öyle ki çalışma saatleri dışındaki zamanlarında yorgun olmasalar bile çocuklarıyla ilgilenmek zorunda oldukları için kendilerine fazla zaman ayıramayacaklardır.

5.7.5. Deprem Sonrası Toplumsal Yaşam Dinamikleri

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli deprem toplumsal hayatı durma noktasına getirmiştir. Deprem etki ettiği bireyler üzerinde sosyal, psikolojik, fiziksel ve ekonomik değişimlere sebep olmaktadır. Yaşanan değişimler toplumdaki bireyler arasında dayanışma olgusunun gerekliliğini ortaya koymaktadır.

“Afetlerden kurtulanların deprem sonrası birbirlerine sosyal destek sağlamalarının arkasında yatan sosyal-psikolojik süreçlerin açıklanmasına yönelik 2010 yılında Şili’de yaşanan deprem sonrası 1240 yetişkinin katıldığı araştırmada sosyal kimliğin geliştirilmesi durumunda ortaya konulan kolektif eylemler sayesinde acil durumlarda bireysel davranış üzerinde etkili olabileceği vurgulanmıştır” (Drury, Brown, González ve Miranda, 2015: 209). Görüşmeler kapsamında katılımcılara “Deprem hayatınızda neler değiştirdi? sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğu ölümün her an yakında olduğunu, sevdiklerimizin kıymetini bilmemiz gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bu hayatta her şeyin boş olduğunu öğretti bana. Bundan sonra her anın tadını çıkarıp sevdiklerimle vakit geçireceğim(K9,42,E).

Ölüm her an bir nefes yakınımdaymış meğer(K4,33,K).

5 yıl önce eşimi kaybettiğimde zaten bir deprem yaşamıştım. Tam ayağa kalktım, toparlandım derken depremle yerle bir oldum.

Ölüyoruz sandım hiçbir şey önemli değilmiş”(K3,43,K).

Yatıp kalkıp şükrediyorum ölüm hiç uzak değil, o an aklıma sadece çocuklarım gelmişti(K2,35,K).

Mal, mülk hepsi boşmuş. Çoğu insan yeni aldıkları eşyaları kullanamadılar. Her şey gelip geçici bu hayatta. Sevdiklerimizin her an kıymetini bilmemiz gerek(K14,57,E).

Deprem anında hayat sona eriyor diye düşündüm. Her an da olabilir artçılar devam ediyor. Ailemle geçirdiğim her vakte şükrediyorum(K15,55,E).

Hayattan soğudum, neşem yok gibi. Hiçbir şeyden tat alamıyorum. Yine de hâlimize şükür. Çocuklarım için ayakta duruyorum. Onlarla yaşadığım her an benim için daha da kıymetli(K10,54,E).

Depremle hayatımın düzeni alt üst oldu. Eşya, araba gitti ama hiçbir şey umurumda değil. Canımı, kocamı kaybettim o depremle günden sonra ne hissettiğimi bilmiyorum. Ailenizle yaşadığınız her saniye son saniyeniz gibi düşünerek yaşayın, hiçbir şeyin tekrarı olmuyor(K7,55,K).

Katılımcılardan elde edilen bir diğer veri depremden sonra temel ihtiyaç malzemeleri ve kira fiyatlarındaki fahiş artıştır. Battaniye, soba, ısıtıcı, bez, mama, eldiven, mont, hazır gıda ürünleri vb. ürünlerde gelişen fiyat artışı depremzedeleri zor duruma sokmuştur.

Farklı bir eve taşınmaya karar verdiğimizde kiralık ev aramaya başladım. Kiralar uçmuştu resmen. Hadi onu da geçelim benim kızı mama almaya gittim dedim n'olduk birkaç günde ne hale gelmiş fiyatlar(K12,34,E).

Banyo yapabilmek için odun sobası aradık, her yerde. Bir dükkâna girdik varmış orda neyse ki etiketine bakayım dedim de resmen deprem öncesiyle arasında iki katı fark vardır herhâlde yani(K14,5,E).

Bir süre dağıtılan yardımlarla kızımın bez ihtiyacını karşıladık ama sonrasında dağıtımların sıklığı azalınca her zaman bez aldığımız yere gittik. Tam paramı uzattım zam geldi deyince dondum kaldım. Sonuçta bir afetten çıkmıştık ben yine aldım da hiç durumu olmayan napacak ya(K5,45,K).

Afetlerin bireylerin psikolojileri üzerinde olumsuz etkileri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Çalışma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda katılımcıların çoğu depremle alakalı her soruda üzüntü, endişe ve korku dolu bakışlar sergilemişlerdir.

Tekrardan bu büyüklükte bir deprem yaşanır mı korkusu hep kalplerinin ve beyinlerinin bir köşesinde olduğu tespit edilmiştir. Depremden fiziksel yara alanlar bir yana depremzede bireylerin hepsi psikolojik açıdan yıkıma uğramıştır. Bu doğrultuda katılımcılarla yapılan görüşme sonucunda katılımcılardan iki kişinin fiziksel açıdan zarar gördüğü, deprem esnasında yaralandığı açığa çıkmıştır. Yaralanan her iki katılımcı da deprem esnasında birinci dereceden yakınlarını kaybetmiştir.

Katılımcılar fiziksel yıkımla birlikte psikolojik çöküntü de yaşamış, psiko-sosyal destek almaya başlamışlardır. Bu durumu atlatabilmeleri hiç de kolay olmayacaktır.

Depremde yaralanıp ölümden dönmüşüm. Hâlâ birkaç yerimde ezikler var ama ağrısını hissetmiyorum. Mezara her gittiğimde yaram yeniden kanıyor sanki. Nasıl unutamam bilmiyorum gerçi unutmak da istemiyorum. Psikoloğa gidiyorum toparlayacağım kendimi ama(K7,55,K).

Platin taktılar koluma. Bir süre işe gidemedi o sıra çadırdıydık zaten. Kolum daha yeni yeni eskisi gibi olacak da. Yatağa her yattığımda oğlum ve annem geliyor aklıma çıldıracağım gibi oluyor bazı geceler. Eşim ısrar etti diye gidiyorum doktora. Başlarda çok zorlandım konuşurken şimdi çabalıyorum(K13,42,E).

Ayrıca elde edilen verilere göre deprem sonrası katılımcıların banyoda çok uzun süre kalamadıklarını ve psikolojik açıdan çok zorlandıklarını, evde uzun süre duramadıklarını, karanlıkta kalmaktan kaçındıklarını, her an deprem mi oluyor diye avizelere baktıklarını ifade etmişlerdir.

Psikolojik olarak çok zorlanıyorum. İlk başta evde ve dışta uzun süre kalamıyordum. Şuan ise var olan artçı sarsıntılar beni 6 Şubat gününe götürüyor(K8,27,K).

Depremde aniden elektrik kesildi ya. Şimdi yağmur yağdığında elektrik de kesiliyor ya, o gün geliyor aklımıza. Çocuklar korkuyor diye ışıkları sürekli açık(K4,33,K).

Artçılar her gün her gün devam ediyor, bitmek bilmiyor. Deprem anında avizelerin şingirtisi kulaklarımızdan gitmiyor. Şimdi hepimizin gözü avizelerde ‘Deprem mi oluyor?’ deyip duruyoruz. Paranoyak olduk iyice(K14,57,E).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanlık tarihi var olduğundan bu yana sayısızca insani ve doğal kaynaklı afet meydana gelmektedir. Ortaya çıkardığı tahribatın fazla olması nedeniyle depremler bu afetlerin başında yer almaktadır. Son 20 yılda 7000' in üstünde doğal afetin zuhur ettiği tespit edilmiştir. Afetler, meydana gelme sebepleri yönünden birbirlerinden ayrılrsa da afet sonucunda ortaya çıkan tahribatlar benzer nitelikte olmuştur. Afetlerin şiddeti sebep olduğu mal ve can kayıplarıyla ölçülmektedir. Dünya nüfusunun her geçen gün artmasıyla afetten etkilenen bireylerin sayısında da artış görülmektedir. Afetler yalnızca can ve mal kayıplarına değil, ayrıca toplumsal, ekonomik, fiziksel, çevresel ve afetzede bireylerin psikolojisinde de çöküntüye neden olmuştur. Meydana gelen afeti, afet olarak tanımlamak için toplumsal hayat düzenini bozmuş olması gerekmektedir. 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi afet alanında yapılan çalışmaların yükselişe geçmesinde milat özelliği taşımaktadır.

Afetler ortaya çıktıktan sonra afet yönetimi planı devreye girmektedir. Önce ortaya çıkan tahribatı azaltmak için yetkili ekipler tarafından müdahaleler gerçekleştirilmektedir. Daha sonrasında ise iyileştirme ve yeniden tesis aşamaları devreye girmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğu gelişmemiş ülkelere nazaran afetlere karşı daha dirençlidir. Afetlerin birçoğunun insan kaynaklı olması nedeniyle 1950' li yıllara gelindiğinde kırdan kente göçün artış göstermesi kentlerde meydana gelen afetlerin yıkım derecesini de tetiklemektedir. Afetler ortaya çıkmadan alınan önlemler afete karşı dayanıklı kentleri ve toplumları açığa çıkarmaktadır. Meydana gelen depremlerden dolayı ortaya çıkan tahribatlar şunu gösteriyor; devletlerin afet planlamaları istenen düzeyde uygulamaya konulamıyor. Bireyler deprem başta olmak üzere afetlere karşı aldıkları eylem planlarını korku, endişe ve panik hali sebebiyle hayata geçirememektedir.

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş'ta meydana gelen ve asrın felaketi olarak nitelendirilen zelzele, Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük depremi olarak tarihe geçmiştir. UNDP, depremin ekonomik yansısıyla alakalı afetler sonrası meydana gelen yıkımın, devletlerin kalkınma planlarını kesintiye uğrattığını belirtmektedir. Afetler sonucunda tahribatın fazla olması denetimsiz alanlarda oluşan yapılarla yakından ilintilidir. Afet planlamaları kapsamında hükümetlere düşen sorumluluk bir hayli fazladır. Bu sektede sivil toplum kuruluşları da en az hükümetler kadar aktif rol oynamaktadır.

Konum itibariyle deprem kuşağında yer alan Türkiye'nin neredeyse %90 'ı deprem tehdidi altındadır. 1999 yılında Marmara'da meydana gelen depremin tablosu göz önüne alındığında 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi daha vahim bir tablo çizmektedir. Türkiye'de meydana gelen ve komşu ülkeleri de etkisi altına alan depremlerin 1900'lü yıllardan sonra artış göstermesi fayların aktifliğini ispatlamaktadır. Deprem öncesi ve sonrasında alınması gereken önlemler deprem kuşağında yer alan ülkeler için elzem konumdadır.

Zelzele sonucunda ortaya çıkan sosyal eşitsizlikler, yağmacılık ve fırsatçılık gibi unsurlar depremlerin ortaya çıkmasıyla artış göstermektedir. Ayrıca depremler; bireyler, devletler ve devlet dışı kurumlar arasında işbirliğini güçlendirmektedir. Deprem enkaz çalışmalarında STK'lar, hayırseverler ve yardım kurumları aktif rol oynamaktadır. STK'lar çoğu kez kamu kurumlarının işlevlerini yerine getirmelerinde rol oynamıştır. 1999 Marmara Depremi ile sosyal farkındalık kavramı ortaya çıkmıştır. Zelzeleler sonrası depremzedelerin temel ihtiyaçlarını giderebilmek için kamu ve kamu dışı kurumlar öncü rol oynamaktadır. Depremi yaşayan her birey zelzeleden etkilenmiş olsa da bazı kesimdeki gruplar depremden daha fazla etkilenmektedir. Kırılgan grup olarak nitelendirilen bu depremzede bireyler herhangi bir afet durumunda daha görünür duruma gelmektedir. Yaşlılar, çocuklar, göçmen ve engellileri içeren bu gruplar literatürde kırılgan(hassas) grup deyim yerindeyse ayrımcılığa maruz kalan gruplar olarak nitelendirilmektedir.

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi sonrası toplumsal hayat deneyimlerini yöntemlerini konu alan çalışmadan çıkan verilere göre katılımcıların birçoğu depreme hazırlıksız yakalanmış ve bu durum da ortaya çıkan tablonun daha kötü olmasına sebebiyet vermiştir. Devlet bu alanda düzenlemeler getirmeli ve toplum içinde farkındalık sağlamak için afetlere karşı uygulamalı eğitimler vermeyi fazlaştırmalıdır. Her alanda değişim ve dönüşüme neden olan bu afet umulandan büyük bir şiddette meydana gelmesi sebebiyle devlet ya da devlet dışı kurumlar tarafından yapılan afet planlamaları kağıt üzerinde kalmıştır. Arama kurtarma faaliyetleri ve ekiplerinin yetersiz kalması nedeniyle STK'lar ve gönüllü bireyler bölgede aktif rol oynamıştır. Sahadan alınan veriler de bu hususu destekler niteliktedir.

Kırılgan veyahut hassas grup olarak nitelendirilen bireylerin afet esnasında ve sonrasında kırılganlıklarının daha da derinleştiği yapılan görüşmelerde de açığa çıkmıştır. Derinleşen bu savunmasızlığın kırılması için kırılgan bireylerin afet planlamalarında bilgili alanlarda

görevlendirilmeleri ayrıca bu grubun afet alanında yürürlüğe girecek yönetmeliklerde öncelendirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca konteyner kentte yaşayan katılımcıların konteyner kent yaşamının birçok açıdan kolaylık sağladığı fakat katılımcıların iyileştirme ve yeniden tesis aşamalarının uzun sürdüğü tespit edilmiştir. Bu alanda çalışan kurumlar çeşitlendirilerek sürecin hızlandırılması yönünde adımlar atılmalıdır.

Yalnızca fiziksel ve sosyolojik alanda değişime değil özellikle bireyler üzerinde psikolojik etkilere sebep olduğu görülmektedir. Öyle ki Türkiye’de yaşayan çoğu kesim psikolojik destek almaya devam etmektedir. Depremin üzerinden 1 yılı aşkın süre geçmesine rağmen herkes en ufak sarsıntıda o deprem gününe geri dönmektedir.

KAYNAKÇA

Aldemir, T. (2023). Doğal Afetler Sonrası Afetzedelerin Beslenmesi: 2023 Kahramanmaraş Depremi Örneği. *Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 686-701.

Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.

Arı Kovancı,Y.(2024).Afet Ve Kırılgan Gruplar. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,12(1),13-30.

Artantaş, E., & Gürsoy, H. (2024). Depremın yıkıcı ve ekonomik etkilerini azaltmaya yönelik stratejiler ve Türkiye'nin deprem deneyimlerinden çıkarılacak dersler, Kahramanmaraş ve Gölcük depremleri örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 192–214.

Duruel, M. (2023). Sivil Toplum Kuruluşlarının Afet Yönetimindeki Rolü: 6 Şubat Depremi Hatay Örneği. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 1-7.

Duruel, M., & Avşar Arık, I., (2023). Kırılganlık, Yaşlılık Ve Afet: Hak Temelli Yaklaşım Etrafında Bir Tartışma. *Asead* .

Drury, J., Brown, R., González, R. ve Miranda, D. (2016). Emergent social identity and observing social support predict social support provided by survivors in a disaster: Solidarity in the 2010 Chile earthquake. *European Journal of Social Psychology*, 46(2), 209-223.

Fırat M. (2022) Deprem ve Toplumsal Etkileri Tezkire Dergisi, 47 - 72 , (31) .

İlhan Haçin (2014). 1939 Erzincan Büyük Depremi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXX(), 37-70.

İnmez, İ. (2011). Afetlerin Doğallığı Üzerine: Sosyal Bir Olgusu Olarak Afetler ve Kırılganlık Sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(04), 185-194.

Kümbetoğlu, B. (2019). Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma (6. Basım).İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Marshall, G. (1999). Sosyoloji sözlüğü. O. Akınhay (Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Tarih ve Günce, Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi, Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic,I/2, (2018 Kış/Winter), ss. 145-168.

Türk, O. (2024). 6 Şubat 2023 Depremlerinde sıkça kullanılan sözcükler ve tümce içerisindeki kullanımları üzerine. MECMUA-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi ISSN: 2587-1811 9(17), 1-12.

Ünlügenç, Ü. C., Akıncı, A. C., & Öçgün, A. G., (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş-Gaziantep Depremleri; Adana İli ve Yakın Kesimlerine Yansımaları. Geosound , vol.57, 1-41.

Varol, N., & Gültekin, T. (2016). AFET ANTROPOLOJISI. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15(59).

Yıldız, A. (2022). Afet ve acil durumlarda beslenme gereksinimleri. E. Aksoy Kendilci, S. Oğur (E d). Afet ve acil durumlarda beslenme yönetimi içinde. Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Yurdanur.(2023).Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Meydana Gelen Depremlere Kısa Bir Bakış. Türkiye’deki Büyük Depremler Sergisi.

İNTERNET SİTELERİ

aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/afad-cok-yogun-artci-sarsinti-var-olagan-disi-bir-durumla-karsi-karsiyayiz/2820648 (Erişim Tarihi:12.09.2024).

afad.gov.tr/afet-turleri (Erişim Tarihi:06.06.2024).

aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/osmaniyede-kurulan-konteyner-kente-depremzedeler-yerlestirilmeye-baslandi/2849128(Erişim Tarihi:13.09.2024).

trthaber.com/haber/gundem/turkiyenin-unutmayacagi-en-aci-tarih-6-subat-2023-786582.html (Erişim Tarihi:12.08.2024).

www.koeri.boun.edu.tr (Erişim Tarihi:15.09.2024).

wikipedia.org/wiki/2010_Haiti_depremi (Erişim Tarihi: 21.09.2024).

afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/35429/xfiles/Turkiye_de_Afetler.pdf(Erişim Tarihi:14.08.2024).

anlatilaninotesi.com.tr/20230224/turkiyede-yapi-denetim-nasil-isliyor--binalar- neden-yikildi-sorumlular-neyle-yargilanacaklar-1067469889.html(Erişim Tarihi: 14.09.2024).

Habertürk. (2023). AFAD 6 ili daha afet bölgesi olarak açıkladı! İşte Afet bölgesi ilan edilen iller. <https://www.haberturk.com/afet-bolgesi-ilan-edilen-iller-2023-hangi-iller-afet-bolgesi-ilan-edildi-deprem-bolgesi-olan-iller-hangileri-3579727/3>(Erişim Tarihi: 16.09.2024).

yenisafak.com/fay-nedir-turkiye-fay-hatti-nasil-sorgulanir-e-devlet-illere-gore-aktifdiri-fay-hatti-ogrenme-h-3724427(Erişim Tarihi: 15.08.2024).

webtekno.com/1924-erzurum-depremi-ataturk-h132478.html(Erişim Tarihi:19.09.2024).

cumhuriyet.com.tr/turkiye/galeri-turkiyede-yasanan-buyuk-depremler-ve-sonuclari-205627(Erişim Tarihi:23.09.2024).

deprem.aku.edu.tr/depremlerin-olusumu-ve-turleri(Erişim Tarihi: 06.10.2024).

emdat.be/publications(Erişim Tarihi: 24.09.2024).

setav.org/strateji-arastirmalari/6-subat-sonrasi-turkiye(Erişim Tarihi:03.10.2024).

ahder.org/definiciones/afet-nedir(Erişim Tarihi:12.09.2024).

sarkac.org/2023/02/6-subat-depremlerinden-etkilenen-nufusun-ozellikleri-1(Erişim Tarihi:03.10.2024).

dakikturkiye.org/dogal-afet-nedir(Erişim Tarihi:19.07.2024).

eforosgb.com/afet-acil-durum(Erişim Tarihi:03.08.2024).

medak.org.tr/faydali-bilgiler/olay-acil-durum-ve-afet/(Erişim Tarihi:07.08.2024).

normhaber.com/105-kisi-olmustu-bilge-sitesi-davasinda-4-tutuklama-649285(Erişim Tarihi:05.10.2024).

k2haber.com.tr/Türkiye’de-yaşanan-en-büyük-depremler(Erişim Tarihi: 31.08.2024).

cumhuriyet.com.tr/turkiye/deprem-sonrasi-acil-ihityac-malzemelerinde-fahis-fiyat-artisi-yapan-firmalara-ceza-2050(Erişim Tarihi: 15.09.2024).

